

Piotr Rudera

CHARAKTERY (1997-2013)
MONOGRAFIA PISMA

©2014 Piotr Rudera

Publikacja jest dostępna na licencji:
[Creative Commons Uznanie Autorstwa Użycie
Niekomercyjne](#)

Wydawca: Mariusz Słonina

Recenzent: Dorota Degen
Korekta: Nikola Pokrzywa
DTP: Mariusz Słonina
Okładka: *Human breakwater*, Pierre Rennes,
[Creative Commons Uznanie Autorstwa \(CC-BY\)](#)

Złożono krojami Alegreya i Alegreya Sans
([Juan Pablo del Peral](#), [SIL Open Font License](#))

ISBN: 978-83-928625-5-0

<http://www.mariusz-slonina.pl>

Toruń 2014

Spis rzeczy

Wstęp	v
1 Polskie czasopiśmiennictwo psychologiczne i pedagogiczne	1
2 Historia i twórcy pisma	15
3 Analiza treści	25
4 Analiza formalna	41
Zakończenie	55
Recenzja wydawnicza pracy	57
Spis tabel	61
Spis ilustracji	61
Bibliografia	63
Indeks osób	67

Wstęp

Magazyn psychologiczny „Charaktery” jest efektem długotrwałego procesu rozwijania się czasopiśmiennictwa poświęconego szeroko rozumianym problemom psychologii w różnych aspektach życia. Efektem jej rozwoju było pojawienie się potrzeby popularyzowania poruszanych zagadnień z tej dziedziny. Zapotrzebowanie ze strony czytelników na informacje z poszczególnych gałęzi nauki, przedstawione w przystępnej formie stale wzrasta, a dowodem na to jest popularność „Charakterów” na rynku wydawniczym. Wskaźnikami tej popularności są rosnące wyniki sprzedaży i średnie nakłady jednorazowe, będące iloczynem nakładów każdego numeru i liczby wydanych numerów w roku. Charakter pisma zakłada popularyzację wiedzy psychologicznej w sposób zrozumiały dla przeciętnego człowieka.

Na łamach poszczególnych rozdziałów pracy zaprezentowano historię czasopiśmiennictwa psychologicznego i pedagogicznego. Mimo że „Charaktery” należą do periodyków poruszających na swych łamach głównie tematy związane z psychologią, to w okresie kształtowania się czasopism o tej tematyce naturalne było publikowanie tekstów *stricte* psychologicznych na łamach czasopism pedagogicznych, a artykuły poruszające zagadnienia charakterystyczne dla pedagogiki zamieszczane były w periodykach psychologicznych. Natomiast we współczesnym czasopiśmiennictwie naukowym podział na czasopisma z poszczególnych dziedzin nauki jest bardziej widoczny. „Charaktery” zaczęły się ukazywać w lutym 1997 roku. Pismo to wydawane jest nadal, ale zasięg chronologiczny został zawężony do grudnia 2013 roku, co jest spowodowane cyklem powstawania niniejszego opracowania.

Składa się ono z 4 rozdziałów i zostało przygotowane w oparciu o analizę poszczególnych roczników czasopisma „Charaktery” z lat 1997-2013. Do napisania pracy została wykorzystana także literatura prasoznawcza, a w szczególności publikacje skupiające się na dziejach prasy z zakresu psychologii i nauk pokrewnych oraz pedagogiki¹.

W rozdziale pierwszym opisano dzieje czasopiśmiennictwa psychologicznego i pedagogicznego, a w jednym z podokresów została wyszczególniona sytuacja czasopism z obu opisywanych dziedzin, która nastąpiła po okresie transformacji ustrojowej w 1989 roku. Przemiany te wywołały wiele istot-

---

¹Pełen opis bibliograficzny wykorzystanych opracowań został zaprezentowany w bibliografii załącznikowej.

nych zmian na rynku wydawniczym, do których należało powstanie nowych tytułów z zakresu psychologii i pedagogiki, w tym i miesięcznik „Charaktery”.

Przedmiotem kolejnego rozdziału jest ukazanie w kontekście historycznym czasopism popularnonaukowych i ich sytuacji na gruncie polskiego czasopiśmiennictwa. W tej części pracy zaprezentowano także okoliczności, które przyczyniły się do powstania pierwszego polskiego czasopisma popularnonaukowego z zakresu psychologii.

W rozdziale trzecim przeprowadzono analizę treści „Charakterów”. Dokonana została charakterystyka działów głównych, a także omówiono najczęściej poruszaną tematykę w obrębie poszczególnych działów. Zagadnienia publikowane na łamach pisma odślaniają prawa rządzące ludzkim umysłem, poruszają problem relacji międzyludzkich. Publikowane są także materiały dotyczące wychowania, edukacji, czy emocji, czyli sfer życia, z którymi ludzie spotykają się każdego dnia.

Analiza formalna objęła zmiany zachodzące w składzie redakcyjnym pisma, strukturze działów, wysokości nakładów i dystrybucji, a także modyfikacje w innych elementach tworzących czasopismo, takich jak szata graficzna, objętość, czy cena.

Praca została przygotowana w oparciu o metody krytyki oraz analizy źródeł i opracowań. Najważniejszym źródłem informacji były kolejne numery „Charakterów” w latach 1997-2013, po analizie których uwidoczniły się zmiany, jakie zaszły w czasopiśmie. Zgłębienie treści poszczególnych egzemplarzy magazynu pozwala także określić zagadnienia w nich poruszane. Do napisania pracy posłużyła także literatura przedmiotu, a w szczególności publikacje skupiające się na dziejach prasy z zakresu psychologii i nauk pokrewnych oraz pedagogiki². Do analizy formalnej pisma wykorzystano dane liczbowe dotyczące średnich jednorazowych nakładów i wyników sprzedaży pochodzące z raportów Związku Kontroli Dystrybucji Prasy.

---

²Pełen opis bibliograficzny wykorzystanych opracowań został zaprezentowany w bibliografii załącznikowej.

1 Polskie czasopiśmiennictwo psychologiczne i pedagogiczne

ZARYS HISTORII POLSKIEGO CZASOPIŚMIENICTWA PSYCHOLOGICZNEGO

Historia polskiego czasopiśmiennictwa psychologicznego sięga końca XIX w., zaś jego dynamiczny rozwój przypada na pierwsze dziesięciolecia XX wieku. Powstawanie tego typu periodyków w Polsce jest odzwierciedleniem drogi tych czasopism na świecie. Zrodzenie się potrzeby publikacji o tematyce psychologicznej związane jest ze złożonymi losami tej dziedziny wiedzy jako wyodrębniającej się wówczas dyscypliny, której obszary zainteresowania wchodziły wcześniej w skład filozofii, nauk medycznych czy przyrodniczych. Za pierwsze czasopismo psychologiczne uznaje się niemiecki magazyn „Gnoti Seauton” („Magazyn Psychologii Eksperymentalnej [...] dla Uczonych i Laików”), który pojawił się w 1783 roku w Berlinie i wyprzedził w praktyce o wiek narodziny nowej nauki¹. Badacze przyjmują bowiem, że psychologia jako dyscyplina naukowa powstała w trzecim ćwierćwieczu XIX i w., a pierwsze fachowe czasopisma psychologiczne na świecie powstały w Wielkiej Brytanii („Mind”, 1876), Niemczech („Philosophische Studien”, 1883) oraz w Stanach Zjednoczonych („American Journal of Psychology”, 1887). Nieco później, bo w roku 1889, pojawiło się pismo rosyjskie „Problemy Filozofii i Psychologii” oraz francuskie „L’Anne Psychologique” wydawane od 1894 roku. Jak podaje Cezary Domański: „powstawanie samodzielnych czasopism psychologicznych było więc dowodem na stabilizowanie się nowej dziedziny wiedzy”², która na gruncie polskim może poszczycić się chociażby założonym w roku 1890, pierwszym na świecie czasopismem poświęconym psychologii dziecka i pedagogice. Był nim „Przegląd Pedagogiczny” utworzony przez Jana Władysława Dawida. Z kolei Ryszard Stachowski przyjmuje, że założycielem pisma był Eugeniusz Babiński, a J. W. Dawid od początku tylko w nim publikował. Według Stachowskiego pierwszy numer pisma ukazał się w 1882 r. w Warszawie, a nie w 1890 r. jak przyjął Cezary Domański³. W 1911 r.

¹C. W. Domański, *Polskie czasopisma psychologiczne w latach 1918-2000*, „Przegląd Psychologiczny” 2001, T. 44, nr 1, s. 151.

²Tamże, s. 152.

³R. Stachowski, *Początki polskiego czasopiśmiennictwa psychologicznego*, „Czasopismo Psychologiczne” 1995, T. 1, nr 1-2, s. 67.

wydano po raz pierwszy „Ruch Filozoficzny” redagowany przez Kazimierza Twardowskiego, który to zachęcał swoich uczniów do publikowania na łamach periodyku tekstów psychologicznych. Był on także redaktorem pisma lokalnego pt. „Badania Psychologiczne”, które ukazywało się od 1919 r. Dla polskiego czasopiśmiennictwa z zakresu psychologii i pedagogiki zasłużył się także Edward Abramowski – założyciel jednego z pierwszych ciągłych wydawnictw psychologicznych pt. „Prace z Psychologii Doświadczalnej”, wydawanego w latach 1913-1915⁴.

Pierwszym czasopismem psychologicznym, które zdołało się utrzymać na rynku wydawniczym przez dłuższy okres było „Polskie Archiwum Psychologii”, zasługę założenia którego przypisuje się Józefie Joteyko⁵. Był to kwartalnik poświęcony wszystkim działom psychologii, ale skupiający się w większym stopniu na zagadnieniach psychologii rozwojowej i wychowawczej. Numer sygnałny pisma ukazał się jesienią 1926 roku. Po śmierci założycielki periodyku (1928) wydano jeszcze drugi zeszyt pierwszego tomu, po czym wstrzymano edycję na dwa lata. Wydawanie zostało wznowione w roku 1930 i od tego momentu redagowaniem zajmował się Stefan Baley, który do II wojny światowej zdołał wydać łącznie 11 tomów. Od 1938 roku pismo funkcjonowało pod zmienionym tytułem: „Psychologia Wychowawcza”, które w roku 1949 zostało zawieszona po przerwie w wydawaniu trwającej od 1939 do 1949 spowodowanej między innymi wybuchem wojny. W 1958 r. ukazuje się kontynuacja pisma pod tym samym tytułem. W okresie, gdy zawieszona było „Polskie Archiwum Psychologii”, w 1930 roku ukazał się pierwszy numer „Kwartalnika Psychologicznego”. W międzywojniu ukazało się 11 tomów czasopisma redagowanego przez Stefana Błachowskiego. Założeniem autorów kwartalnika było stworzenie warunków koniecznych do tego, aby psychologia polska i obca zagościły w równej mierze na łamach pisma, przyczyniając się do dynamizacji rozwoju psychologii. Tuż po zakończeniu II wojny światowej ukazał się ostatni numer „Kwartalnika Psychologicznego”⁶.

POLSKIE CZASOPISMA PSYCHOLOGICZNE WYDAWANE PO 1945 ROKU

Pierwsze lata po zakończeniu II wojny światowej nie sprzyjały odbudowującemu się ruchowi wydawniczemu. W 1952 roku ukazał się pierwszy numer „Przeglądu Psychologicznego” będącego kontynuacją połączonego

---

⁴C. W. Domański, dz. cyt., s. 152.

⁵R. Stachowski, dz. cyt., s. 73.

⁶C. W. Domański, dz. cyt., s. 153.

„Kwartalnika Psychologicznego” z „Psychologią Wychowawczą”. W wyniku skomplikowanej sytuacji politycznej edycję pisma wstrzymano na pewien czas. W 1956 r. Polskie Towarzystwo Psychologiczne złożyło wnioski o uzyskanie zgody na wznowienie i sfinansowanie pisma do Polskiej Akademii Nauk, która rozpatrzyła go pomyślnie i przyznała dotację. Od momentu zapadnięcia decyzji „Przegląd Psychologiczny” był ponownie wydawany. Początkowo założona półroczna częstotliwość nie zostaje utrzymana, ale w okresie późniejszym redakcja udaje się zachować półroczne odstępy. Pierwszym redaktorem „Przeglądu Psychologicznego” został Stefan Błachowski (ówcześnie redaktor „Kwartalnika Psychologicznego”). W roku 1972 zmianie ulega częstotliwość ukazywania się pisma. Od tego momentu staje się kwartalnikiem. Na łamach „Przeglądu” ukazywały się prace ze wszystkich gałęzi psychologii, poza zagadnieniami z psychologii wychowania i nauczania. Jego tematyka stanowiła odzwierciedlenie rozwoju w psychologii rodzimej i zagranicznej. Drukowane były opracowania w całości poświęcone bieżącym sprawom związanym z wykonywaniem zawodu psychologa i działalności Polskiego Towarzystwa Psychologicznego⁷. W 2010 roku do dystrybucji trafił 53. tom „Przeglądu”. Równocześnie z rozpoczęciem wydawania „Przeglądu” zaczęto prowadzić prace zmierzające do stworzenia czasopisma noszącego tytuł „Studia Psychologiczne”.

Na łamach periodyku zamieszczane są prace naukowe ze wszystkich działów psychologii, autorów zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Czasopismo, od początku będące organem Komitetu Nauk Psychologicznych Polskiej Akademii Nauk, kierowane było we wcześniejszym okresie przez Tadeusza Tomaszewskiego, później zaś przez Janusza Reykowskiego. W 2010 roku wydany został 48 tom tego czasopisma⁸.

Po wojnie ponownie zaczęła się ukazywać „Psychologia Wychowawcza”. Powojenna numeracja rozpoczynała się od tomu XV, nawiązując do przedwojennej tradycji tego pisma⁹. W początkowym okresie pismo wydawane było z częstotliwością kwartalną, później jako dwumiesięcznik Związku Nauczycielstwa Polskiego, a po zakończeniu stanu wojennego sygnowane jako dwumiesięcznik przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania. Po wznowieniu periodyku po II wojnie światowej pierwszym redaktorem została Maria Żebrowska, a po jej śmierci w 1978 roku funkcję tę objął Ziemowit Wło-

---

⁷Tamże, s. 154.

⁸Strona WWW czasopisma „Studia Psychologiczne”, [dostęp: 11 sierpnia 2014]

⁹C. W. Domański, dz. cyt., s. 154.

darski¹⁰. Tematyka poruszana w piśmie obejmowała prace psychologiczne związane z problematyką wychowania, nauczania i rozwoju. Zajmowano się też na jego łamach prezentacją nowych metod i technik badawczych stosowanych w psychologii oraz problemami związanymi z praktycznymi aspektami wykonywania zawodu psychologa. Z początkiem 2000 roku pismo zostało zawieszono¹¹.

Autorem wielu inicjatyw wydawniczych na polskim rynku było Polskie Towarzystwo Psychologiczne (PTP). Zawdzięczamy tej organizacji doprowadzenie do wznowienia po trwającej 4 lata przerwie w wydawaniu „Przeglądu Psychologicznego”. Ponadto pod koniec lat 60-tych XX wieku, narodził się pomysł wydawania w Polsce anglojęzycznego pisma psychologicznego „Polish Psychological Bulletin”. Pierwszy numer opuścił drukarnię w roku 1970 i ukazywał się z częstotliwością dwóch numerów w roku, później zaś jako kwartalnik. Celem pisma była prezentacja dorobku współczesnej psychologii polskiej, uwzględniając wszystkie jej subdyscypliny, zamieszczając sprawozdania z badań, artykuły teoretyczne oraz historyczne. Kolejnym czasopismem wydawanym od początku przez PTP, przeznaczonym do użytku wewnętrznego był „Biuletyn Informacyjny Zarządu Głównego PTP”, ukazujący się nieregularnie i stosunkowo krótko. Funkcje „Biuletynu” od roku 1981 przejął dwumiesięcznik „Nowiny Psychologiczne”, w którym znajdowały się zarówno prace z zakresu szeroko pojętej psychologii, jak i sprawozdania z działalności PTP, a także informacje o szkoleniach, konferencjach i sympozjach naukowych¹².

SYTUACJA NA POLSKIM RYNKU CZASOPISM PSYCHOLOGICZNYCH PO 1989 ROKU

Nowa sytuacja społeczno-gospodarcza spowodowana przemianami ustrojowymi, wywołała wiele istotnych zmiany na rynku wydawniczym. Pojawiło się przede wszystkim wiele nowych tytułów prasowych, także z zakresu psychologii. Część z nich okazała się efemerydami, ale wśród czasopism, które w tym czasie zdobyły rynek znaleźć można pisma prezentujące wysoki poziom merytoryczny. Wymienić należy chociażby „Czasopismo Psychologiczne”, którego pierwszy numer wydano w 1995 r. pod redakcją Augustyna Bańki w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Kolejnym ważnym tytułem było „Forum Psychologiczne” ukazującym się od

---

¹⁰Tamże, s. 154-155.

¹¹Tamże, s. 155.

¹²Tamże, s. 155-156.

1996 roku¹³. W tym samym roku na polski rynek czasopism trafił ogólnopolski magazyn psychologiczny „Charaktery”, któremu poświęcona została niniejsza praca. Jest to magazyn mający z założenia charakter popularnonaukowy. Z powodzeniem istnieje na rynku wydawniczym od ponad 17 lat i nieprzerwanie jest redagowane przez Bogdana Białka. Do końca 2007 roku „Charaktery” były jedynym w Polsce czasopismem o tym profilu i tematyce. Wraz z początkiem 2008 roku zaczęło ukazywać się nakładem Wydawnictwa Zwierciadło czasopismo „Sens. Poradnik Psychologiczny”. Przez pierwsze dwa lata wychodziło jako dwumiesięcznik, natomiast od początku 2010 roku, wydawane jest z częstotliwością miesięczną. W magazynie znaleźć można artykuły poradnikowe na tematy związane z pracą, relacjami z bliskimi osobami oraz teksty o rozwoju osobistym¹⁴.

ZARYS HISTORII POLSKIEGO CZASOPIŚMIENICTWA PEDAGOGICZNEGO

Rozwój prasy pedagogicznej w XIX wieku był związany z rozkwitającym wówczas czasopiśmiennictwem specjalistycznym, którego popularność była wynikiem intensywnych przemian w różnych dziedzinach gospodarki¹⁵. Istotną rolę w kształtowaniu czasopiśmiennictwa pedagogicznego odegrał rozwój szkolnictwa i oświaty, który spowodował wzrost zainteresowania tymi zagadnieniami wśród szerszych kręgów społeczeństwa. Bardzo ważnym procesem było powstawanie instytucji państwowych, które kierowały oświatą, a także różnych stowarzyszeń nauczycielskich, towarzystw naukowych związanych z wychowaniem i nauczaniem. Wszystkie te przemiany wywołały potrzebę wymiany informacji i doświadczeń, co z kolei przyczyniło się do podjęcia działań zmierzających do rozwijania czasopiśmiennictwa pedagogicznego. Anna Pawłowska w następujący sposób rozumie pojęcie czasopisma pedagogicznego: „[...] jest to wydawnictwo periodyczne, poświęcone w całości problematyce kształcenia i wychowania, z reguły będące organem instytucji, zrzeszeń lub organizacji pracujących programowo w dziedzinie teorii i praktyki pedagogicznej, adresowane do osób zawodowo zajmujących się działalnością dydaktyczno-wychowawczą i opiekuńczą lub też z tymi osobami współpracujących.” Z kolei czasopiśmiennictwo pedagogiczne trudne jest do jednoznacznego określenia. Badacze różnie interpretują zakres jaki obejmuje to pojęcie. Niektórzy traktują to jako sumę gazet i czasopism, inni jako

¹³Tamże, s. 156.

¹⁴[Strona WWW Wydawnictwa Zwierciadło](#), [dostęp: 12 sierpnia 2014]

¹⁵A. Pawłowska, *Charakterystyka polskiego czasopiśmiennictwa pedagogicznego przełomu XIX i XX wieku*, Debiuty Naukowe Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej 1998, T. 1, s. 55.

część prasy, czyli sumę czasopism, a w innym jeszcze jako ogół zagadnień dotyczących prasy i jej dziejów¹⁶.

Początki czasopism pedagogicznych na świecie sięgają już XVIII wieku. W głoszeniu treści o charakterze pedagogicznym pionierskie okazały się pisma moralne, zwłaszcza angielskie, stawiające sobie za cel wychowanie społeczeństwa. Na obszarze Polski czasopismem spełniającym takie kryteria był „Monitor”, wydawany przez Franciszka Bohomolca w latach 1765-1785¹⁷.

W wyniku długotrwałego pozostawania Polski pod zaborami utrudniony był postęp w dziedzinie szkolnictwa i myśli pedagogicznej. Ten typ czasopism wykształcił się stosunkowo późno w porównaniu do krajów zachodnich, gdzie intensywnie wydawano czasopisma o tematyce pedagogicznej od początku XIX stulecia. Historia polskiego czasopiśmiennictwa pedagogicznego zaczyna się w latach 40., kiedy to w zaborze pruskim nastąpiła chwilowa odwilż, jeśli chodzi o ucisk germanizacyjny¹⁸. Jedną z pierwszych inicjatyw wydawniczych podjął Antoni Wojkowski, który przy współpracy z Ewarystem Estkowskim w roku 1845 w Poznaniu zaczęli wydawać „Pismo dla Nauczycieli Ludu” ukazujące się przez kilka miesięcy. Już w roku następnym pojawiło się w Wielkopolsce nowe pismo „Kościół i Szkoła”, które redagował Ernest Günther. Adresatami pisma byli nauczyciele i księża, a katolicki charakter redagowanego pisma pozwolił na jego ukazywanie przez 3 lata¹⁹.

Wiele pozycji liczyłaby lista pism, które cechował krótki żywot wydawniczy. Do takich periodyków można zaliczyć: dwujęzyczne poznańskie „Wiadomości Szkolne” (1855-1856), „Światelko” (1862-1863), redagowane przez Emmę Puffke w Lesznie. Równie krótko istniało na rynku wydawniczym czasopismo „Oświata”, redagowane przez profesora szkoły realnej – Ludwika Rzepeckiego. Ukazywało się w latach 1865-1867 i poruszało kwestie wychowania domowego i szkolnego²⁰.

Na terenie zaboru austriackiego, na Śląsku Cieszyńskim, pierwsze czasopismo pedagogiczne powstało blisko 20 lat później w porównaniu do zaboru pruskiego. Było to pismo pt. „Rocznik Ewangelicki”, poświęcony sprawom kościoła i szkoły, wydawane w latach 1862-1864 przez polskiego działacza narodowego i nauczyciela gimnazjum w Cieszynie – Jana Śliwkę. W momencie kiedy przestano wydawać „Rocznik Ewangelicki”, środowisko nauczycieli

---

¹⁶Tamże, s. 56.

¹⁷Tamże.

¹⁸Tamże, s. 58.

¹⁹Tamże.

²⁰Tamże, s. 58-59.

przez długi czas pozbawiona była własnego pisma. W roku 1892, kiedy nastąpiło usamodzielnienie się polskiego ruchu zawodowego nauczycieli w tym regionie powstał „Miesięcznik Pedagogiczny”. Początkowo jego wydawaniem zajmował się Jerzy Kubisz, a od 1902 czasopismo zostało organem Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego na Śląsku Cieszyńskim²¹.

Rozwój prasy pedagogicznej w zaborze rosyjskim był bardzo ograniczony. Sytuacja pogarszała się zwłaszcza w okresach wzmożonej rusyfikacji po powstaniu listopadowym i styczniowym. Jak podaje Anna Pawłowska: „zagadnienia pedagogiczne były poruszane przez pedagogów polskich na łamach różnych czasopism, głównie o charakterze rodzinnym, bądź też kierowanych do kobiet, zwłaszcza takich jak: ‘Kronika Rodzinna’ (1873-1876), ‘Bluszcz’ (1865-1876), ‘Ognisko Domowe’ (1873-1876)”²². Władze rosyjskie nie zgadzały się na wydawanie polskich czasopism o charakterze pedagogicznym, stąd wiele prac zamieszczanych było z konieczności w pismach o charakterze ogólnym.

Dopiero na początku lat 80-tych XIX wieku doszło do utworzenia na terenie zaboru rosyjskiego dwóch czasopism pedagogicznych. Pierwsze z nich to „Rocznik Pedagogiczny” (1882-1883) założony przez Samuela Dicksteina, a finansowany przez Kasę im. Mianowskiego. Charakter pisma i częstotliwość ukazywania się przyczyniły się do tego, że nie odegrało ono większego znaczenia w polskiej edukacji. Drugie czasopismo – „Przegląd Pedagogiczny” (1882-1905) zostało założone przez Eugeniusza Babińskiego i w pełni zaspokoilo potrzeby czasopiśmiennictwa pedagogicznego. Odegrało istotną rolę w popularyzacji zachodniej myśli pedagogicznej, prezentowało problematykę dotyczącą wychowania, nauczania domowego i prywatnego²³, a także umożliwiało podnoszenie poziomu zawodowego nauczycieli²⁴.

Pierwsze dziesięciolecia XX wieku obfitują w wiele znaczących inicjatyw wydawniczych. Jedną z nich było utworzone przez Polski Związek Nauczyciel-
ski pismo „Nowe Tory”, wychodzące w latach 1906-1914. Było to czasopismo pedagogiczne, na łamach którego zamieszczano prace dotyczące pedagogiki ogólnej i spraw szkolnych, ale także artykuły z dziedziny psychologii i metodyki nauczania²⁵.

---

²¹Tamże, s. 59.

²²Tamże.

²³A. Bajorek, *Rola prasy pedagogicznej w propagowaniu innowacji pedagogicznych*, [w:] *Nowatorskie tendencje w edukacji wczesnoszkolnej*, pod red. Jana Kidy, Rzeszów 1998, s. 87.

²⁴A. Pawłowska, dz. cyt., s. 60.

²⁵Tamże, s. 61.

Okres I wojny światowej przyniósł ożywienie na polskim rynku czasopism pedagogicznych. Powstało wówczas kilkanaście nowych pism, z których trwały byt uzyskały takie, jak „Głos Nauczycielski” (1917), „Nauczyciel Ludowy” (1916-1925), a także „Polska Macierz Szkolna” (1917-1939)²⁶. Jednak znaczny postęp w dziedzinie polskiego czasopiśmiennictwa pedagogicznego nastąpił dopiero po odzyskaniu niepodległości. Dynamika rozwoju rynku prasowego przejawiała się zarówno poprzez wzrost liczby powstających tytułów jak i różnorodności publikacji poruszających kwestie wychowania²⁷. W pierwszych latach Polski niepodległej powstało kilka nowych tytułów. Stefan I. Możdżeń podaje, że w roku 1921 ich liczba wynosiła przy końcu drugiego dziesięciolecia XX w. wynosiła ok. 130 tytułów, zaś tuż przed wybuchem II wojny światowej na polskim rynku istnieje 190 czasopism poruszających zagadnienia z tej dziedziny²⁸.

Zgodnie z ustaleniami Możdżenia – tylko ok. 60 tytułów istniało dłużej niż 10 lat, a wśród nich tylko 15 czasopism ukazywało się przez całe dwudziestolecie. Wiele z tych pism swój początek datuje jeszcze na okres przed wybuchem I wojny światowej. Należą do nich najstarsze lwowskie czasopisma: „Szkoła” (1868), „Miesięcznik Pedagogiczny” (1882), a także „Muzeum” (1885) oraz ukazujące się w Krakowie: „Przewodnik Oświatowy” (1901), „Ruch Pedagogiczny” (1912). W Warszawie wychodził „Przegląd Pedagogiczny” (1882-1905), a w Poznaniu „Przegląd Oświatowy” (1906)²⁹.

Znaczącą rolę w rozwoju prasy pedagogiczno-psychologicznej odegrał Związek Nauczycielstwa Polskiego. Działalność wydawnicza tej organizacji obejmowała nie tylko czasopisma o charakterze centralnym, ściśle wyspecjalizowanym, ale również dynamicznie rozwijane były periodyki terenowe, niekiedy o zasięgu powiatowym. Nastąpiło to zwłaszcza po 1934 roku, kiedy to zgodnie z uchwałą Zjazdu Delegatów wszystkie okręgi miały wydawać własne pisma organizacyjne i regionalne. W roku 1935 ukazywały się nakładem związku 33 tytuły czasopism, których łączny nakład wyniósł 300 tys. egzemplarzy, zaś w roku poprzedzającym wybuch II wojny światowej liczba ukazujących się periodyków wynosiła 38. Ogólna liczba pism wydawanych przez organy Związku Nauczycielstwa Polskiego, to ponad 80 tytułów³⁰.

Nieco mniejszą aktywnością na rynku czasopiśmienniczym może pochwalić się Towarzystwo Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych. Jako organ

²⁶S. I. Możdżeń, *Historia Wychowania 1918-1945*, Kielce 2000, s. 182.

²⁷A. Bajorek, dz. cyt., s. 88.

²⁸S. I. Możdżeń, dz. cyt., s. 182.

²⁹Tamże, s. 182-183.

³⁰Tamże, s. 183.

prasowy Towarzystwa ukazywało się „Muzeum” wychodzące już od 1885 roku, którego redaktorem był Kazimierz Brończyk. Pismo to wyróżniało się spośród innych obszernym działem ocen i sprawozdań z literatury naukowej z zakresu pedagogiki i szkolnictwa oraz obecnością sprawozdań z podręczników szkolnych, literatury dla młodzieży, a także dzieł naukowych, które były istotne dla nauki szkolnej. Nie mniej istotną rolę w rozwoju nauk pedagogicznych odegrało pismo, ukazujące się od roku 1882, którym był „Przegląd Pedagogiczny”. Pierwszym redaktorem „Przeglądu” był Maksymilian Tazbir. W roku 1926 dokonano fuzji dwóch pism – kwartalnika pod tym samym tytułem i tygodnika „Sprawy Towarzystwa”, w wyniku której powstał „Przegląd Pedagogiczny” jako tygodnik. Od 1926 roku jako organ prasowy Towarzystwa ukazuje się także „Muzeum i Przegląd Pedagogiczny”, utworzone w wyniku połączenia pisma „Muzeum” z „Przeglądem Pedagogicznym”. Towarzystwo Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych wydawało także czasopisma specjalistyczne, wśród których wymienić należy dwa miesięczniki: „Pedagogium” oraz „Szkolnictwo Zawodowe”. Oba periodyki zajmowały się zbliżoną tematyką, przy czym „Pedagogium” służyło doskonaleniu zawodowemu nauczycieli zatrudnionych w zakładach kształcenia nauczycieli, a „Szkolnictwo Zawodowe” przeznaczone było dla nauczycieli szkół zawodowych. Kolejnym istotnym magazynem poruszającym tematy związane z wychowaniem był „Przegląd Humanistyczny”, który ukazywał się w latach 1920-1930 z myślą o nauczycielach przedmiotów filozoficznych. Był to miesięcznik o charakterze pedagogicznym i literackim, zamieszczający rozprawy z dziedziny nauk filozoficznych i artykuły związane z dydaktyką nauczania tych przedmiotów³¹.

Okres międzywojenny charakteryzował się postępującą specjalizacją polskich czasopism pedagogicznych, co korzystnie wpłynęło na poziom zamieszczanych w nich materiałów. Jednocześnie magazyny przeznaczone dla nauczycieli przedmiotowych nie rozwinęły się w dostatecznym stopniu. Mimo różnorodności tytułów, nie obejmowały one swym zasięgiem wszystkich przedmiotów nauczania. Oświata polska w tym okresie była silnie reprezentowana przez łączną liczbę 800 ukazujących się czasopism pedagogicznych. Dostępność tej formy przekazu przyczyniło się do popularyzacji myśli pedagogicznej, które było wykorzystywane przez kształcących się wówczas nauczycieli³².

---

³¹Tamże, s. 184-185.

³²Tamże, s. 185-186.

POLSKIE CZASOPISMA PEDAGOGICZNE WYDAWANE PO 1945 ROKU

Nowy okres w rozwoju polskiego czasopiśmiennictwa pedagogicznego zapoczątkował proces tworzenia władzy ludowej, odbudowy kraju ze zniszczeń wojennych. W rozwoju czasopiśmiennictwa pedagogicznego w Polsce Ludowej Franciszek Filipowicz wyróżnił kilka charakterystycznych okresów, wynikających z tworzenia nowego systemu oświaty i wychowania³³.

Pierwszy etap tworzenia i odbudowy czasopiśmiennictwa o tej tematyce przypada na lata 1944-1948. W tym czasie trwały prace nad odtworzeniem systemu szkolnego ze zniszczeń wojennych, co wiązało się ze zdynamizowaniem rozwoju czasopiśmiennictwa pedagogicznego³⁴.

Drugi etap powiązany jest z przebudową systemu szkolnego, zakończonego decyzjami wydanymi w 1961 roku. Podczas tego okresu zapoczątkowane zostały plany stworzenia systemu czasopism pedagogicznych Ministerstwa Oświaty³⁵.

Trzeci okres obejmował lata 1962-1970, a zakończyło go utworzenie systemu czasopism pedagogicznych Ministerstwa Oświaty³⁶.

Faza czwarta przypadła na lata siedemdziesiąte i związany jest z doskonaleniem ówczesnego systemu oświaty i wychowania oraz podjętymi pracami nad określeniem nowego systemu szkolnego³⁷.

Czasopiśmiennictwo pedagogiczne tuż po zakończeniu II wojny światowej dynamicznie się rozwijało. Na łamach czasopism pedagogicznych w tym czasie – jak podaje Filipowicz – pojawiały się publikacje dotyczące problematyki odbudowy szkolnictwa, tworzenia placówek oświatowych na ziemiach odzyskanych, demokratyzacji systemu szkolnego, kształcenia i dokształcania nauczycieli, a także zasad, metod nauczania i środków dydaktycznych³⁸.

Wymieniona tematyka była podejmowana zarówno na kartach czasopism wznawianych, jak i nowo powstałych. W 1945 roku wznowione zostało pismo „Głos Nauczycielski” – centralny organ ZNP, „Praca Szkolna” – miesięcznik pedagogiczny ZNP, „Szkola Zawodowa”, czy „Chowanna” – miesięcznik Instytutu Pedagogicznego w Katowicach. W tym samym roku na rynku prasowym pojawiły się czasopisma pedagogiczne, niemające swoich odpowiedników

³³F. Filipowicz, *Zarys rozwoju polskiego czasopiśmiennictwa pedagogicznego*, [w:] *Czasopiśmiennictwo pedagogiczne w Polsce Ludowej*, pod red. Franciszka Filipowicza, Warszawa 1981, s. 47.

³⁴Tamże, s. 47-48.

³⁵Tamże, s. 48.

³⁶Tamże, s. 48.

³⁷Tamże, s. 48.

³⁸Tamże, s. 49.

przed rokiem 1939, do których zaliczamy miesięczniki: „Nowa Szkoła” – pismo społeczno-pedagogiczne Ministerstwa Oświaty, „Miesięcznik Pedagogiczny” oraz dwumiesięczniki, wśród których znalazły się „Demokracja i Wychowanie”. W kolejnym roku rynek prasy pedagogicznej znacząco się wzbogacił o nowe tytuły, a niektóre z wydawanych czasopism zmieniły częstotliwość ukazywania się. Nowością na rynku były w tym roku „Dzieci i Wychowawca” – miesięcznik Ministerstwa Oświaty poświęcony tematyce wychowania zbiorowego. Innym nowym tytułem prasowym była „Oświata Rolnicza”, wydawana od 1946 roku jako miesięcznik Departamentu Oświaty Rolniczej Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, poświęcony zagadnieniom szkolnictwa rolniczego oraz czasopismo „Życie Szkoły” – wydawane przez Wydział Pedagogiczny Zarządu Okręgu Pomorskiego ZNP w Toruniu, poświęcony problemom organizacji wychowania i nauczania³⁹.

Wznowienia wydawania kolejnych czasopism pedagogicznych w pierwszym okresie po zakończeniu działań wojennych, dokonano także w 1946 roku, kiedy to na rynku ponownie zaistniał „Ruch Pedagogiczny”, „Psychologia Wychowawcza” i „Szkoła Specjalna”⁴⁰.

Drugi etap rozwoju czasopiśmiennictwa pedagogicznego przebiegał pod znakiem tworzenia systemu socjalistycznych czasopism pedagogicznych. Wówczas znamienne w czasopiśmiennictwie pedagogicznym było odchodzeniem od wzorów przedwojennych, a nowo powstałe pisma wzorowano na pismach Związku Radzieckiego. Konsekwencją tych zmian była likwidacja wielu czasopism pedagogicznych. W rezultacie przestały ukazywać się wznowione po II wojnie światowej: „Ruch Pedagogiczny”, „Praca Szkolna”, „Psychologia Wychowawcza”, „Szkoła Specjalna”, a z powołanych po 1945 roku: „Dzieci i Wychowawca”, „Oświata Rolnicza”, „Szkoła Ekonomiczna” i inne⁴¹.

W latach 1948-1961 na rynku prasowym powstało wiele czasopism ogólnie i specjalistyczno-pedagogicznych i to zarówno resortu oświaty, jak i innych instytucji i organizacji. Sytuacja w czasopiśmiennictwie pedagogicznym tego okresu nadal daleka była od stabilizacji. Podczas jednego dziesięciolecia zanotowano dwie wyraźne tendencje na rynku prasy o tej tematyce. Na początku lat 50. następuje ograniczenie liczby pedagogicznych tytułów prasowych, a pod koniec dekady ponowny wzrost⁴².

---

³⁹Tamże, s. 49-51.

⁴⁰Tamże, s. 51.

⁴¹Tamże, s. 52-53.

⁴²Tamże, s. 55.

Trzeci etap rozwoju wyróżniony przez Filipowicza, charakteryzował się dalszymi zmianami w systemie nauki szkolnej. Właśnie wtedy – napisał Filipowicz – (lata 1962-1971) „w celu podniesienia na wyższy poziom pracy szkolnictwa, oraz umocnienia socjalistycznego kierunku jego rozwoju przeprowadzono reformę systemu szkolnego”⁴³. W nawiązaniu do tych zmian w systemie oświaty i wychowania dokonano pewnych korekt w resortowym czasopiśmiennictwie pedagogicznym. Analogicznie do zmienionych nazw przedmiotów szkolnych, w roku 1961 zmieniono tytuły niektórych czasopism przedmiotowo-metodycznych. Na miejsce dwumiesięcznika „Rysunek i Praca Ręczna” powołano miesięcznik „Wychowanie techniczne w Szkole” z wkładką „Plastyka w Szkole”. Zmieniono również tytuł dwumiesięcznika „Śpiew w Szkole” na „Wychowanie Muzyczne w Szkole”, przy zachowaniu jego częstotliwości ukazywania się. Zmiana ta wyrazić miała – jak podaje Filipowicz – umocnienie rangi tych przedmiotów w kształceniu szkolnym dzieci i młodzieży⁴⁴.

Pod koniec lat sześćdziesiątych na łamach czasopism pedagogicznych pojawiało się coraz więcej publikacji wskazujących na potrzebę doskonalenia całego systemu oświaty i wychowania, podjęcia badań nad jego funkcjonowaniem oraz prac nad kształtem ustroju szkolnego w przyszłości, lepiej dostosowanego do wymogów społeczno-gospodarczych kraju. Tematyka ta kontynuowana była także po roku 1971⁴⁵.

Czwarty etap rozwoju czasopiśmiennictwa pedagogicznego obfitował w wiele publikacji poświęconych problematyce nauczyciela i badań pedagogicznych. W pozaresortowym czasopiśmiennictwie pedagogicznym tego okresu nie zaszły większe zmiany, co dowodzi jego stabilizacji. Większość czasopism borykała się jednak z problemem reglamentacji papieru, co uwiódznościło się w zmniejszeniu objętości tych pism, a czasem w zmniejszeniu częstotliwości ich ukazywania się i wysokości nakładów⁴⁶.

SYTUACJA NA POLSKIM RYNKU CZASOPISM PEDAGOGICZNYCH PO 1989 ROKU

Rynek czasopism pedagogicznych w omawianym okresie charakteryzował się nierównomierną dynamiką zmian. Monika Rausz uwzględniając ustalenia w ramach badań prasoznawczych, posługuje się periodyzacją okresu według

---

⁴³Tamże, s. 57.

⁴⁴Tamże, s. 57.

⁴⁵Tamże, s. 59.

⁴⁶Tamże, s. 60-61.

kryterium tempa przekształceń na rynku, począwszy od 1989 roku⁴⁷. W latach 1989-1990 pojawiły się sygnały oznaczające zwiększenie liczby inicjatyw wydawniczych, chociaż były one mniej liczne od powstających w tym czasie pism z innych dyscyplin. W tym okresie notuje się przypadki wielokrotnych zmian wydawcy, tytułu, czy podtytułu czasopisma, wymuszone między innymi zmieniającą się sytuacją polityczną w kraju. Lata 1991-1993 odznaczały się według tej autorki dynamicznym wzrostem wydawanych periodyków, ale w tym przypadku wiele z nich stosunkowo krótko funkcjonowało na rynku. Różne instytucje dydaktyczne takie jak: kuratoria, stowarzyszenia społeczne i zawodowe wydawały wtedy własne pisma⁴⁸. Coraz częściej zaczynały ukazywać się czasopisma o mieszanej formie zapisu treści – łączące tekst drukowany z zapisem na dyskietkach. Przykładem takich pism były „Komputer w Szkole”, a później „Komputer w Edukacji”. Trudne do ustalenia są powody zaprzestania drukowania czasopism o ustalonej renomie, jak „Ruch Pedagogiczny” czy „Oświata i Wychowanie”. Po 1994 roku sytuacja na rynku czasopism z dziedziny pedagogiki ulega stabilizacji. Odnotować można od tego momentu mniej wydawnictw efemerycznych, a te którym udaje się utrzymać na rynku, były często pismami niskonakładowymi o wyspecjalizowanej tematyce, ale odpowiadające potrzebom czytelników. Do takich wydawnictw zaliczone zostały „Guliwer”, „Chowanna”, „Edukacja i Dialog”, a także „Komputer w Szkole” oraz „Komputer w Edukacji”⁴⁹.

W latach 1989-1995 odnotowano pojawienie się ponad 70 czasopism, z których około 30 miało charakter ogólnokrajowy. Pozostałe tytuły ukazywały się na rynku lokalnym i często były wynikiem inicjatyw wydawniczych ze strony kuratoriów i wojewódzkich ośrodków metodycznych⁵⁰.

Poza niewielkimi zmianami w ofercie wydawniczej czasopism pedagogicznych, można stwierdzić, że pierwsze lata po transformacji ustrojowej nie miały niekorzystnego wpływu na poziom i liczbę wydawanych tytułów o tej tematyce. Mimo zaprzestania wydawania kilku uznanych tytułów, sytuacja na rynku nie pogorszyła się dzięki wprowadzeniu do oferty wydawniczej porównywalnej liczby pism, które zdołały utrzymać się i z powodzeniem

⁴⁷M. Rausz, *Zmiany oferty wydawniczej polskich czasopism pedagogicznych po 1989 roku a czytelnictwo środowiska uczelni pedagogicznej (na przykładzie WSP w Krakowie)*, [w:] *Działalność usługowa, informacyjna i dydaktyczna bibliotek naukowych: materiały konferencyjne*, Słupsk 13-14 czerwca 1996 r., Słupsk 1996, s. 68.

⁴⁸Tamże, s. 68-69.

⁴⁹Tamże, s. 69.

⁵⁰Tamże, s. 70.

odegrały przypisaną im rolę. Należy podkreślić zmiany polegające na poszerzeniu zakresu tematycznego. Pojawiły się pisma poświęcone informatyce i jej zastosowani w szkole, tytuły dedykowane wychowawcom poruszające zagadnienia z wąskich specjalności dydaktycznych. Kanon czasopism pedagogicznych został także wzbogacony o wydawnictwa poruszające zagadnienia z zakresu resocjalizacji, rehabilitacji i uzależnień, które wcześniej były pomijane przez wydawców⁵¹.

---

⁵¹Tamże, s. 73.

2 Historia i twórcy pisma

Historia polskiego czasopiśmiennictwa psychologicznego sięga końca XIX wieku, choć dynamiczny rozwój prasy o tej tematyce przypada na pierwsze ćwierćwiecze następnego wieku. Ukazujące się wówczas tytuły poruszały wszystkie problemy ówczesnej psychologii, prezentowane w większości z perspektywy naukowej, a nie tylko popularnonaukowej. Idea wydawania czasopisma popularnonaukowego dotyczącego tychże kwestii zrodziła się przed ponad stu laty w Stanach Zjednoczonych. W 1893 roku pierwszym krokiem w kierunku popularyzacji wiedzy psychologicznej była wystawa o takiej tematyce, zorganizowana w trakcie światowych targów w Chicago przez Joseph'a Jastrowa. Inicjatywa ta cieszyła się dużym zainteresowaniem w środowisku psychologów i zapoczątkowała regularne publikowanie przez uczonych artykułów popularyzatorskich w nienaukowych czasopismach, które miały promować przystępną dla szerszego grona odbiorców wiedzę dotyczącą ludzkich zachowań. Zapotrzebowanie na materiały prezentowane w czytelnej formie, zapoczątkowało pomysł zamieszczania raz w tygodniu w wysokonakładowych dziennikach „kącików psychologicznych”. Odpowiadając na potrzeby czytelników, zaczęto w pierwszej ćwierci XX wieku prowadzić prace zmierzające do stworzenia periodyku, który spełniałby oczekiwania odbiorców, tj. prezentował treści psychologiczne w sposób odmienny od tego, z jakim spotykano się w pismach o charakterze *stricte* naukowym. Pierwszym takim miesięcznikiem był „Psychology: Health, Happiness, Success”, który pojawił się na rynku w roku 1923¹.

W Polsce idea popularyzacji wiedzy psychologicznej na łamach prasy została zaszczerpiona stosunkowo późno, bo jej ślady odnaleźć można dopiero w latach 60-tych ub. wieku. Materiały o takim charakterze można było spotkać w wybranych czasopismach, w których funkcjonowały działy poświęcone zagadnieniom z dziedziny psychologii, np. w „Radarze – tygodniku pracy twórczej”, w którym oprócz ogólnej tematyki poruszane były kwestie związane z dorastaniem i problemami, z jakimi musieli się zmierzyć młodzi ludzie². Na polskim rynku prasowym przez długi czas nie było czasopisma psychologicznego poruszającego w zrozumiały dla przeciętnego czytelnika sposób

¹C. W. Domański, *Polskie czasopisma psychologiczne w latach 1918 – 2000*, „Przegląd Psychologiczny”, T. 44, 2001, nr 1, s. 156.

²Tamże.

kwestie z dziedziny psychologii i nauk pokrewnych, które byłoby w całości poświęcone wspomnianej tematyce. Przełom nastąpił w momencie, gdy na rynku pojawiło się czasopismo „Charaktery. Magazyn Psychologiczny”, które wypełniło istniejącą niszę na rynku i spełniło zapotrzebowanie czytelników na teksty psychologiczne o charakterze popularnonaukowym.

Na polskim rynku wydawniczym ukazują się obecnie dwa miesięczniki popularnonaukowe poświęcone psychologii – „Charaktery. Magazyn Psychologiczny” oraz „Sens. Nowoczesny Magazyn Psychologiczny”. Miesięcznik „Charaktery” z założenia jest pismem popularyzującym wiedzę psychologiczną w sposób zrozumiały dla przeciętnego człowieka. Na jego łamach publikowane są artykuły odśladające zasady funkcjonowania ludzkiego umysłu, poświęcone relacjom między ludźmi, uczące poznawania własnych emocji, a także analizujące mechanizmy powstawania kryzysów i uzależnień. W magazynie prezentowane są materiały poświęcone psychologii i edukacji psychologicznej oraz dotyczące wykorzystania tej wiedzy w życiu. Prezentowane w piśmie treści wchodzą także w zakres nauk pokrewnych, koncentrując się na tych zagadnieniach psychologii, z którymi ludzie stykają się każdego dnia, jak: edukacja, wychowanie, uczucia, czy emocje. Ponadto zawiera materiały kierowane do wychowawców: scenariusze lekcji, omówienia lektur, czy analizy poszczególnych problemów. Zakres poruszanych treści jest pomocny także rodzicom, ponieważ zawiera wskazówki, jak nawiązać kontakt z dorastającym dzieckiem. Młodemu człowiekowi pomaga natomiast poznać samego siebie.

Pierwszy, nienumerowany i bezpłatny numer czasopisma „Charaktery” ukazał się w grudniu 1996 roku, którego nakład wyniósł 15 tys. egzemplarzy. W lutym 1997 roku wydano pierwsze numerowane wydanie periodyku o nakładzie 30 tys. egz., którego cena wynosiła 4 zł. Numer 12/2013 został natomiast wydany w nakładzie 70 tys. egzemplarzy, którego cena jednostkowa wyniosła 12,5 zł, czyli w nakładzie ponad dwukrotnie wyższym i cenie – trzykrotnie wyższej w porównaniu z numerem pierwszym z roku 1997. Czasopismo od początku było wydawane przez Charaktery Sp. z o.o., której prezesem jest redaktor naczelny i twórca magazynu – Bogdan Białek. Założyciel czasopisma jest absolwentem psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego (1978). W latach 1986-1989 pełnił funkcję psychoterapeuty w Instytucie Psychologii Zdrowia w Warszawie. Ponadto współtworzył i był dziennikarzem „Gazety Wyborczej”, z którą współpracował w latach 1990-1995³.

³ *Bogdan Białek – biografia*, oprac. W. Ornat, [w:] Portal Uniwersytetu Jagiellońskiego, [dostęp: 21 sierpnia 2014]

W ofercie wydawnictwa Charaktery Sp. z o.o., oprócz „Charakterów” znajdują się także inne tytuły prasowe: „Psychologia dziś”, „Style i Charaktery”, „Psychologia w Szkole” oraz „I ty i ja”. Wydawnictwo to wprowadziło do swojej oferty przez siebie produktów również książki z zakresu psychologii B. Białek w rozmowie z Justyną Giemzą, wyjaśnił skąd pomysł na wydawanie innych tytułów poruszających kwestie mieszczące się w nurcie psychologicznym i nauk pokrewnych: „Same ‘Charaktery’ ewoluowały – dalej są pismem popularnonaukowym i mieszczą się w nurcie humanistycznym, ale często określane są jako pismo kulturalne. ‘Psychologia dziś’ ukazuje się z częstotliwością kwartalną od 2006 roku i jest nawiązaniem do pierwszej wizji ‘Charakterów’, czyli pismem przeznaczonym głównie dla studentów psychologii i nauk pokrewnych. Kwartalnik ten jest kierowany także do środowiska naukowego oraz osób interesujących się nauką psychologii. Teksty dotyczą m.in. doniesień z badań prowadzonych w laboratoriach i renomowanych ośrodkach na całym świecie. ‘Style i Charaktery’ wydawane są raz na kwartał od 2007 roku i mają być tytułem *stricte* psychologicznym, zajmującym się sprawami życia codziennego”⁴, skierowanym przede wszystkim do kobiet zbliżających się do 50. roku życia, jak i do tych, które rozpoczynają drugie półwiecze⁵, propagując sztukę dobrego, dojrzałego życia. Stałymi felietonistami są m.in.: Magda Umer, Adam Nowak z zespołu Raz Dwa Trzy oraz Joanna Kołaczowska z kabaretu Hrabi. Z kolei „Psychologia w Szkole”, która wydawana jest od 2004 roku z częstotliwością kwartalną, porusza problemy dotyczące psychologii edukacji, relacji uczeń-nauczyciel, a także kwestii problematycznych związanych z zawodem nauczyciela. Kwartalnik przeznaczony jest przede wszystkim dla nauczycieli, psychologów i pedagogów szkolnych, ponieważ dostarcza rzetelnej wiedzy psychologicznej, niezbędnej do pracy w szkole. Autorzy wskazują m.in. jak radzić sobie w trudnych czy kryzysowych sytuacjach, jak pracować z uczniem zdolnym oraz z uczniem trudnym, a także jak radzić sobie z agresją w szkole⁶. W 2012 roku Redakcja wzbogaciła regularnie ukazujące się tytuły o wydanie specjalne „I ty i ja”⁷, które z częstotliwością półroczną prezentuje materiał dedykowany tematycz-

⁴J. Giemza, *Rozmowy: Bogdan Białek – Człowiek z charakterem*, [w:] Serwis Informacyjny „Wici.Info”, 9 marca 2007 [dostęp 13 sierpnia 2014]

⁵*Prezentacja pisma „Charaktery. Magazyn psychologiczny”*, „Charaktery – Portal Psychologiczny”, [dostęp: 8 sierpnia 2014]

⁶A. Białek, *Czytelnicy lubią psychologię*, [w:] Portal „Rynek Prasowy”, 14 marca 2011 [dostęp: 10 sierpnia 2014]

⁷*Wydanie specjalne „I ty i ja”*, „Charaktery – Portal Psychologiczny”, [dostęp: 17 sierpnia 2014]

nie związkom międzyludzkim, emocjom towarzyszącym małżeństwu, ale wyraźnie skupiający się na problemach związanych z życiem w związkach.

Siedziba redakcji „Charakterów” znajduje się w Kielcach. Początkowo mieściła się przy ul. Zakładowej 1, później przeniesiona została na ul. Wesołą od marca 2002 do marca 2010 roku znajdowała się przy ul. Warszawskiej 6. W kwietniu 2010 roku siedziba redakcji zostaje ponownie przeniesiona i znajduje się przy ul. I. Paderewskiego 40. Od września 2001 roku współwydawcą pisma jest Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie, której rektorem obecnie jest prof. dr hab. Andrzej Elias. Wcześniej rolę współwydawcy pełniło Państwowe Wydawnictwo Naukowe, z którym umowa rozwiązana została z końcem 2000 roku.

W pierwszej połowie 1997 roku „Charaktery” zostały członkiem Związku Kontroli Dystrybucji Prasy (ZKDP) i jednocześnie członkiem spółki Polskie Badania Czytelnictwa (PBC), czyli organizacji specjalnie powołanej do badania czytelnictwa prasy. Członkostwo w obu organizacjach trwa do chwili obecnej. Natomiast w marcu 2010 roku periodyk przystąpił do Izby Wydawców Prasy reprezentującej interesy wydawców wobec władz państwowych. Dystrybucją periodyku zajmują się następujące instytucje: EMPiK, Kolporter, Garmond, Franpress oraz Ruch⁸.

Redaktor naczelny – Bogdan Białek informuje w wywiadzie, że w żadnym kraju nie ma wielu pism psychologicznych. W USA wydawane jest jedno czasopismo popularnonaukowe – „Psychology Today” – jak przekonuje redaktor, które później zostało afiliowane na rynku niemieckim pod tytułem „Psychologie Heute”⁹. Okres, w którym powstawały „Charaktery” wymagał od twórców sporego zaangażowania, ponieważ – jak to napisał redaktor naczelny pisma – „były to czasy pionierskie i powstawało wtedy dużo różnych inicjatyw. Było trudno, bo nie było wzorców, a nietrudno, bo cokolwiek się zaproponowało, było dobre – nie było porównania”¹⁰. Być może brak owych wzorców powodował, że przez pierwszy rok działalności redakcja współpracowała z amerykańskim dwumiesięcznikiem „Psychology Today”. Jako, że było to jednak inne pismo, skierowane do ludzi, którzy interesują się psychologią bardziej hobbystycznie, współpraca trwała stosunkowo krótko. „Charaktery” od początku były czasopismem, które czytali przede wszystkim studenci psychologii i pedagogiki. Były w nim zamieszczane artykuły po-

⁸ *Charaktery w liczbach*, „Charaktery – Portal Psychologiczny”, [dostęp: 9 sierpnia 2014]

⁹ J. Giemza. *Rozmowy...*

¹⁰ Tamże.

lecane jako lektura do zaliczeń czy egzaminów. Redakcja już od początku wydawania pism zdecydowała się na współpracę ze środowiskiem akademickim, czołówką polskich psychologów, co początkowo nie przysporzyło pismu wielu odbiorców¹¹. Sytuacja jednak z każdym nowo wydanym numerem była lepsza, o czym świadczyć może stały wzrost wysokości nakładu.

Grupa docelowa magazynu „Charaktery” dynamicznie się zmieniała. Na początku pismo było kierowane głównie do studentów psychologii i nauk pokrewnych¹². Obecnie trudno jest jednoznacznie zdefiniować grupę docelową. W grudniu 2001 roku magazyn „Charaktery” zrealizował badanie czytelnictwa tegoż pisma, a raport z tego badania został zaprezentowany w numerze VI/2002¹³. W 2006 zostało przeprowadzone badanie grupy czytelników „Charakterów”, a analiza zrealizowana w sierpniu 2007 roku przez Niezależne Badania Czytelnictwa Prasy także pozwoliła na poznanie profilu czytelnika tego periodyku. Istotne źródło informacji na ten temat stanowią wyniki badań przeprowadzonych na zlecenie spółki Polskie Badania Czytelnictwa przez Instytut MillwardBrown SMG/KRC. Badanie to realizowane jest w sposób ciągły i dostarcza informacji o liczbie i charakterystyce czytelników poszczególnych tytułów prasowych – także czasopisma „Charaktery. Magazyn Psychologiczny”. W raporcie z tego badania za okres od marca 2009 do lutego 2010 roku dowiadujemy się, że niemal 80% czytelników „Charakterów” stanowiły kobiety, a ponad 76% ogółu czytelników posiada wykształcenie wyższe¹⁴.

Dopiero w numerze 3/2001 redakcja zdecydowała się na wprowadzenie stałych działów, które z biegiem czasu podlegały nieznacznym zmianom. Jednocześnie należy podkreślić, że poza stałymi działami, na łamach pisma ukazywały się także działy, które takiego charakteru nie zachowały przez dłuższy okres. Struktura, która została zaproponowana przez redakcję pisma w numerze 3/2001 obejmowała 9 działów, natomiast w numerze 12/2013, będącym ostatnim podlegającym analizie, na strukturę magazynu składało się ich 17. Miesięcznik regularnie informuje o aktualnych trendach naukowych w psychologii oraz konferencjach naukowych. Do materiałów publikowanych na łamach pisma, a mających stały charakter należy także cykl felietonów otwierających dany numer, pisanych przez Wiesława Łukaszewskiego, profe-

---

¹¹Tamże.

¹²Tamże.

¹³*Charaktery*, „Charaktery” 2002, nr 6, s. 25.

¹⁴Prezentacja pisma „Charaktery”...

sora psychologii, przewodniczącego Komitetu Nauk Psychologicznych PAN (od 1993), członka redakcji czasopism naukowych z zakresu psychologii¹⁵. W strukturze działów stałych wyróżnić należy także *Charakterystyki*, w którym prezentowane były informacje o wynikach niektórych badań z zakresu psychologii i dziedzin pokrewnych oraz nadchodzących jubileuszach. Dział ten został usunięty z łamów magazynu w marcu 2009 roku. Inny dział – *Doniesienia z planety mózg* – przybliży krótkie sprawozdania z podejmowanych przez pracowników i studentów polskich uczelni badań oraz prezentuje uzyskane wyniki. Za prezentację opublikowanych w zagranicznych czasopismach wyników badań w tym dziale odpowiedzialny był Marek Binder. Wypełnianiem tego działu zajmował się do ostatniego numeru podlegającego analizie w tej pracy. Inne regularnie ukazujące się materiały gromadzone były w działach: *Peryskop*, *Kalendarium*, *Agencja Chara-Kiri*, a także w cyklicznie publikowanych felietonach autorstwa współpracujących z pismem naukowców np. prof. Aloszy Awdiejewa. Na kartach magazynu pojawiały się także porady zamieszczone w dziale *Latarnik*, który pojawił się w grudniowym numerze z 2007 roku.

Jednym z elementów, który wyróżnia badany magazyn spośród innych periodyków o podobnym charakterze, jest z pewnością jego szata graficzna, której wysoki poziom został wypracowany dzięki wieloletniej współpracy z malarzem, grafikiem i jednocześnie twórcą plakatów, i współtwórcą wizerunku graficznego pisma – Rafałem Olbińskim. Był on twórcą okładek „Charakterów” od pierwszego numeru, a współpraca ta miała charakter trwały do 2003 roku. W okresie późniejszym okazjonalnie tworzył okładki do analizowanego periodyku. Po nim zajmowało się tym elementem wiele postaci związanych z malarstwem, czy grafiką. Autorem wielu motywów umieszczanych na okładce magazynu był Igor Morski z *Morski Studio Graficzne*.

W raporcie tygodnika branżowego „Media&Marketing” eksperci – analizując wartość merytoryczną, kreatywność edytorską i osiągnięcia w sprzedaży wydawanych w Polsce w 2008 roku czasopism – przyznali miesięcznikowi „Charaktery” tytuł Magazynu Roku¹⁶.

Redakcja „Charakterów” jest organizatorem dwóch ogólnopolskich cyklicznych wydarzeń: przeznaczonych dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych Turnieju Wiedzy Psychologicznej odbywającego się pod patronatem Mini-

¹⁵W. Łukaszewski, *Łukaszewski Rzeczy Pierwsze...*, „Charaktery: magazyn psychologiczny dla każdego” (dalej: „Charaktery”) 2007, nr 12, s. 3.

¹⁶„Charaktery” *Magazynem Roku*, „Charaktery” 2008, nr 11, s. 22.

stra Edukacji Narodowej oraz Nagrody Teofrasta – konkursu na najlepsze książki psychologiczne, któremu patronuje Prezes Polskiej Akademii Nauk¹⁷. Redakcja pisma organizuje Ogólnopolski Turniej Wiedzy Psychologicznej, którego celem jest m.in. popularyzacja wiedzy psychologicznej wśród młodzieży szkolnej oraz wspieranie nauczycieli i pedagogów w edukacji psychologicznej. Turniej przeznaczony jest dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Maturzyści mogą także wygrać indeksy umożliwiające im studiowanie psychologii.

Przez okres wydawania badanego pisma dochodziło do wielokrotnych zmian w składzie redakcji, którą od początku kieruje założyciel i pomysłodawca magazynu – Bogdan Białek. Pierwszą redakcję „Charakterów”, poza redaktorem naczelnym, tworzyli: Krzysztof Jedliński, pełniący stanowisko zastępcy redaktora naczelnego, Józef Lubiński – sekretarz redakcji, a także Justyna Żukowska, Olga Tokarczuk, Artur Domoślawski, Marcin Fabjański, Ela Bojanowska, Anna Zdonek, Michał Żak i Piotr Żak oraz Jerzy Siuta, Jerzy Mellibruda i Janusz Anderman. Skład redakcji zmieniał się praktycznie w każdym roku wydawania pisma, a odchodzący redaktorzy znajdowali pracę w innych periodykach, wydawnictwach lub poświęcali się pracy terapeutycznej, jak było w przypadku Jerzego Mellibrudy i Krzysztofa Jedlińskiego. W momencie ukazania się setnego numeru „Charakterów”, co miało miejsce wraz z wydaniem numeru 5 z 2005 roku w redakcji pracowały tylko dwie osoby znajdujące się w składzie pierwszej redakcji. Byli to Bogdan Białek i Piotr Żak¹⁸.

Od marca 2004 roku „Charaktery” posiadały własne studio graficzne, które początkowo kierowane było przez Adama Cedro. Na stanowisku dyrektora wydawniczego, zajmującego się marketingiem, w maju 2002 roku, Szczepana Felisa zastąpił Andrzej Białek. Zmiany na poszczególnych stanowiskach charakteryzowały się znaczną rotacyjnością, stąd zasadne jest skupienie się na kluczowych stanowiskach zastępców redaktora. Funkcję tę pełnił samodzielnie Krzysztof Jedliński, a od 2000 roku wspólnie z Dorotą Krzemionką-Brózdą. Jednoczesne piastowanie stanowiska zastępcy redaktora naczelnego przez te osoby trwało do numeru 4 z 2002 roku, po czym miejsce Krzysztofa Jedlińskiego w czerwcu 2002 roku zajął Piotr Żak. Stanowisko to piastował do numeru 9 z 2005 roku, czyli do momentu powierzenia mu redagowania magazynu „Psychologia w Szkole”, które jest jednym z 4 periodyków obecnie wydawanych na rynku przez wydawcę Charaktery

---

¹⁷A. Białek, *Czytelnicy...*

¹⁸P. Żak, dz. cyt., s. 38-39.

Sp. z o.o. Tym razem funkcję jednego z dwóch zastępców redaktora naczelnego objął Dariusz Ryń, pracujący wcześniej m.in. w kieleckim oddziale „Gazety Wyborczej” i dzienniku regionalnym „Słowo Ludu”. Kolejne zmiany na omawianym stanowisku można dostrzec w numerze rocznicowym, który ukazał się z okazji 10-lecia pisma, czyli w numerze 2 z 2007 roku. Polegały one na objęciu stanowiska zastępcy redaktora naczelnego przez Andrzeja Białka, które wcześniej pełniła Dorota Krzemionka-Brózda. Po tej zmianie została jej powierzona funkcja redaktora naukowego pisma. Stanowisko redaktora naczelnego i jego zastępcy do końca analizowanego okresu piastowane były przez Bogdana Białka i Andrzeja Białka.

Z redakcją „Charakterów” w 2013 r. współpracowali: Beata Banasiak-Parzych, dr Przemysław Bąbel, dr Marek Binder, Halina Bortnowska, Michał Czernuszczyk, dr Martyna Goryniak, Szczepan Grzybowski, Ignacy Karpowicz, Tadeusz Konwicky, dr Tomasz Kozłowski, Marzenna Kucińska, Piotr Markiewicz, Jerzy Maksymiuk, Igor Morski, prof. Leszek Mądzik, prof. dr hab. Czesław S. Nosal, Jerzy Plutowicz, dr Magdalena Reuter, prof. dr hab. Anna Sobolewska i prof. Krzysztof Szymborski.

Rada naukowa magazynu powstała wraz z wydaniem 2 numeru w 1997 roku. Wówczas w skład rady naukowej weszły 2 osoby: Jerzy Melibruda oraz Jerzy Siuta, którzy w okresie późniejszym odeszli z redakcji pisma. Na przełomie 17 analizowanych lat ukazywania się periodyku, zmiany dotyczące składu rady występowały stosunkowo rzadko, pomijając wzrost liczby członków rady, która w początkach okresu liczyła 6 osób. W 2013 roku radę naukową tworzyli profesorowie: Alosza Awdiejew, Jerzy Brzeziński, Dariusz Doliński, Mirosław Kofta, Wiesław Łukaszewski, Tomasz Maruszewski, Zdzisław Ryn, Krystyna Skarżyńska, Stanisław Żak oraz doktor Krzysztof Jedliński.

Do końca 2007 roku „Charaktery” były jedynym w Polsce czasopismem o psychologicznym profilu i tematyce. W czerwcu 2007 roku ukazało się w czasopiśmie „Zwierciadło” wydanie specjalne magazynu „Sens. Poradnik Psychologiczny”. Jednakże częstotliwość jego wydawania nie była regularna, co zostało zmienione wraz z pojawieniem się numeru styczniowego w 2008 roku. Wówczas pismo pod niezmiennym tytułem zaczęło ukazywać się regularnie nakładem Wydawnictwa „Zwierciadło Sp. z o.o.”, zarejestrowanego w Warszawie przy ul. Karowa 31a. Stanowisko redaktora naczelnego od pierwszego numeru piastowała Katarzyna Droga. Przez pierwsze dwa lata pismo wydawane było jako dwumiesięcznik, natomiast od początku 2010 roku ukazuje się z częstotliwością miesięczną. Na początku marca 2010 roku

zmieniony został tytuł periodyku na „Sens. Nowoczesny Magazyn Psychologiczny”, który utrzymuje się do chwili obecnej¹⁹. Pismo to jest periodykiem o charakterze praktycznym, na łamach którego psychologia jest prezentowana jako nauka służąca człowiekowi, potrzebna do rozwiązywania problemów, budowania dobrych relacji i poznawania siebie. Obejmuje zakresem tematycznym zagadnienia bliskie i ważne dla czytelnika, porady ekspertów i specjalistów. Znaleźć w nim można artykuły poradnikowe na tematy związane z pracą oraz teksty o rozwoju osobistym²⁰. Twórcy magazynu „Sens” za misję uznali promowanie i popularyzowanie lepszej jakości życia na wielu poziomach. Pokazywanie praktycznej strony psychologii, hołdowanie holistycznemu podejściu do rozwoju osobistego, nakłanianie do refleksji, poszerzanie horyzontów oraz podpowiadanie rozwiązań²¹. Jego początkowa cena wynosiła 8,5 zł, a wydanie tradycyjne obecnie można nabyć za 9,9 zł. Pismo liczy około 120 stron, na których prezentowane są materiały w 11 wyróżnionych przez twórców działach: *Szkoła uczuć, Ze świata, Rozwój, Osobowość, Umysł, My i dzieci, Ciało i zmysły, Nastroje, Rozmowa, Test, Informator*. W okresie od października do grudnia 2008 roku średni nakład jednorazowy wynosił 40 031 egz., natomiast średnia sprzedaż znajdowała się na poziomie 17 128 egz., czyli 42,79%²². W 2009 roku średni nakład jednorazowy był nieznacznie niższy i wyniósł 38 360 egz., natomiast średnia sprzedaż wyniosła 20 211 egz., co daje rozpowszechnianie płatne na poziomie 52,69%²³. Ostatni analizowany rok wydawniczy czasopisma „Sens” pokazuje, że średni jednorazowy nakład przez kolejne 4 lata wzrósł do poziomu 51 235 egzemplarzy, przy średniej sprzedaży wynoszącej 30 683 egzemplarze, co daje wynik sprzedaży na poziomie 59,89%. Wejście na rynek w 2008 roku kolejnego periodyku psychologicznego pt. „Sens” nie zburzyło stabilnej pozycji jaką zajmował do tego momentu jedyny popularnonaukowy magazyn psychologiczny „Charaktery”. Mimo pogorszenia średnich wyników sprzedaży „Charakterów”, które w 2007 roku mieściły się na poziomie niemal 70%, a w roku ukazania się regularnie wydawanego czasopisma „Sens” (2008) średnia sprzedaż osiągnęła wartość 59,63%, to trudno ocenić, czy spadek ten był

¹⁹ „Sens. Nowoczesny Magazyn Psychologiczny”, nr rejestru: 977, [Raport ZKDP: Rejestr tytułów kontrolowanych](#)

²⁰ [Strona WWW Wydawnictwa Zwierciadło](#), [dostęp: 12 sierpnia 2014]

²¹ [Prezentacja magazynu „Sens. Nowoczesny Magazyn Psychologiczny”](#), [dostęp: 8 sierpnia 2014]

²² [Komunikaty ZKDP \(2008\)](#), [dostęp: 8 sierpnia 2014]

²³ [Komunikaty ZKDP \(2009\)](#), [dostęp: 8 sierpnia 2014]

wynikiem wzrostu średnich nakładów w 2008 roku, przy rozpowszechnianiu płatnym na tym samym poziomie co rok wcześniej, czy też odebraniem części czytelników przez nowo powstały magazyn „Sens”.

3 Analiza treści

Na podstawie analizy kolejnych roczników „Charakterów” można stwierdzić, że problematyka zawarta w periodyku była różnorodna pod względem tematów i stosowanych form dziennikarskich. Treść czasopisma ułożona była według działów, spośród których można wyróżnić działy stałe, nieregularnie ukazujące się oraz takie, które na łamach pisma drukowane były z dużą częstotliwością, ale nie zostały wyodrębnione przez redakcję jako stałe. W związku z tym, że redakcja nie określiła w pierwszych czterech latach wyraźnej struktury, wyróżnić należy działy pojawiające się w piśmie z różną częstotliwością, do których zaliczyć należy: *Psychologia w szkole*, *Poczta*, *Charakterystyki*, *Szkice z filozofii potocznej*, *Obrazy – słowa – dźwięki*, *Książnica*, *Psychopapka*, *Poradnia*, *Ex Cathedra*, *Uczucia*, *Zachowania*, *W mediach* (od numeru 1/1998 pod zmienioną nazwą *Spod prasy*), *Konteksty*, *Dialogi*, *Ja to wytłumaczę* (od 8/2000), *Charaktery poprawiają charaktery* (od 1/2000 roku) oraz *O szczęśliwy poród* (od 2/2000 do 12/2000). Popularnonaukowy charakter magazynu determinował stosowanie odpowiedniego poziomu wypowiedzi, aby czytelnicy nie zajmujący się psychologią zawodowo, mogli w pełni korzystać z zamieszczanych w piśmie treści.

Decyzja o wprowadzeniu działów stałych została podjęta przez redakcję „Charakterów” na początku 2001 roku. Struktura działów obejmowała jednocześnie te o charakterze stałym jak i te, które nie zostały w ten sposób wyróżnione. Skład działów zaproponowany przez redakcję pisma w numerze 3/2001 obejmował 9 działów, które przez cały okres wydawania periodyku podlegały zmianom. Analiza treści prezentowanych na łamach magazynu obejmuje w pierwszej kolejności działy, którym redakcja nadała stały charakter, następnie zaś dotyczy tematyki tych, które pojawiały się na kartach pisma nieregularnie, bądź też których charakter nie został określony jako stały.

Już od początku ukazywania się „Charakterów”, struktura tego pisma obejmowała dział *Poczta*. Na jego łamach, w części *Poczta Od*, począwszy od numeru pierwszego do numeru 12/2003, swoje listy publikował redaktor naczelny – Bogdan Białek. W materiałach tych, oprócz nawiązania do tematyki poruszanej w danym numerze, redaktor zawiadamiał czytelników o ważnych zmianach dotyczących czasopisma. W numerze 9/2001 informował o podpisaniu umowy z władzami Szkoły Wyższej Psychologii

Spolecznej, która od tego numeru została współwydawcą „Charakterów”¹. Wraz z ukazaniem się pierwszego numeru z 2004 roku, pisanie tekstów do tego działu zajmowali się zaproszeni goście. Przygotowywane przez nich materiały ukazywały się w dziale pod zmienioną nazwą na *Dokładka*. Redaktor naczelny „Charakterów” wrócił do pisania artykułów wstępnych w wydaniu kwietniowym z 2005 roku. Kolejna zmiana nazwy działu na *A propos* nastąpiła wraz z ukazaniem się 1/2007. Po raz kolejny – od numeru 5/2007 – redaktor naczelny przekazał pisanie felietonów otwierających numer innej osobie – Wiesławowi Łukaszewskiemu, który w dziale pod zmienioną nazwą na *Łukaszewski Rzeczy Pierwsze...* publikował swoje teksty do końca 2007 roku. Opisywany dział obejmował też część zatytułowaną *Pocztą Do*, w którym zamieszczane były listy od czytelników do redakcji. Bardzo często nawiązywały one do artykułów opublikowanych w poprzednich numerach.

Działem stałym były *Charakterystyki*, na łamach którego, od 2001 do końca 2002 roku, ukazywały się informacje dotyczące sylwetek cenionych postaci związanych z psychologią i naukami pokrewnymi², ale także wyników badań nad różnymi zjawiskami społecznymi³. W jego obrębie pojawiały się również zapowiedzi mających się odbyć wykładów. Tak było w przypadku informacji zamieszczonej w artykule *Czego mózg oczekuje od nauki* pióra Piotra Żaka. Zawiadamiał o organizowanym cyklu wykładów popularyzujących wiedzę o mózgu z okazji Światowego Tygodnia Mózgu⁴. Prezentacja wyników badań obejmowała tematy ściśle związane z psychologią, ale spotkać można też takie, które pod względem przedmiotu badań bliższe były socjologii. Michał Skalski zaprezentował wyniki analizy problemu, który do tamtego czasu w Polsce nie był do końca zbadany. W artykule *Dzień dobrego snu* charakteryzował badania nad zaburzeniami snu, które zaczęto prowadzić w Polsce dopiero w roku 1996. Autor tego artykułu podzielił się swoimi rozważaniami na temat przyszłości i perspektyw wpływających na jakość naszego snu⁵. Problemy natury socjologicznej zostały poruszone przez Krystynę Skarżyńską w materiale przedstawiającym wyniki badań CBOS na temat stosunku Polaków do wstąpienia do Unii Europejskiej⁶.

¹B. Białek, *Pocztą Od*, „Charaktery” 2001, nr 9, s. 4.

²H. Palich, *Jacek Pierzchała (1952-2001)*, „Charaktery” 2002, nr 3, s. 6.

³P. Wójcik, *Dlaczego nie lubimy reklam*, „Charaktery” 2002, nr 10, s. 8.

⁴P. Żak, *Czego mózg oczekuje od nauki*, „Charaktery” 2001, nr 3, s. 12.

⁵M. Skalski, *Dzień dobrego snu*, „Charaktery” 2001, nr 7, s. 9-10.

⁶K. Skarżyńska, *Nie ufamy Unii*, „Charaktery” 2001, nr 5, s. 9.

W dziale *Codziennosc* autorzy prezentowali tematy związane z życiem codziennym. Przedstawiane zagadnienia dotyczyły problematyki uzależnień, relacji międzyludzkich i uczuć towarzyszących ludziom⁷. W doborze treści felietonów można zauważyć pewną stałą cechę polegającą na nawiązywaniu tematyką poruszaną w owych felietonach do tematu wiodącego w danym numerze. Taka sytuacja występowała w przypadku publikacji Majki Król-Fijewskiej. Opisywała drogę, jaką przebywamy w ciągu życia, w której towarzyszy nam przyjaciel, czasami tylko ten „potencjalny”. Zastanawiała się, czy możliwe jest zachowanie przyjaciela bez fizycznego kontaktu, bez możliwości spędzania wspólnie czasu⁸. Dodatkowym wątkiem tego felietonu był przyjaciel, co stanowiło nawiązanie do głównego tematu poruszonego w numerze – *Jak żyć przyjacielu*. Tendencja do takiego konstruowania tekstów czasopisma daje się zauważyć także w przypadku pozostałych publikacji z działu *Codziennosc*. Materiały w tym dziale ukazywały się do końca 2002 roku i nie wystąpiły więcej w strukturze działów „Charakterów”.

Na kartach wszystkich numerów, które objęto analizą, obecny był stały dział *Książnica* zawierający informacje o nowościach na rynku wydawniczym książek z dziedziny psychologii i nauk pokrewnych oraz recenzje książek. Wśród recenzowanych przez Dariusza Dolińskiego pozycji znalazł się bardzo popularny i aktualny podręcznik psychologiczny *Psychologia społeczna. Rozwiązane tajemnice*, autorstwa D. Kenricka, S. L. Neuberga i R. B. Cialdini⁹. Bardzo często ukazywały się w obrębie tego działu recenzje pióra Czesława Nosala, a jedną z nich była ta dotycząca książki Antonio Domasio zatytułowanej *Tajemnica świadomości*, która poruszała problem istoty naszego umysłu – ludzkiej świadomości¹⁰. Ponadto w dziale tym publikowana była lista bestsellerów psychologicznych prezentująca książki, które polecane były jako pozycje szczególnie popularne. Lista, na którą składało się zazwyczaj 5 książek, przygotowywana była na podstawie informacji z 10 księgarń naukowych działających w pięciu polskich miastach.

Czytelnicy magazynu oprócz możliwości zapoznania się z nowościami wydawniczymi z zakresu psychologii, mieli szansę zamówienia wybranych książek dzięki prowadzonej przez redakcję Księgarni Wysyłkowej „Charakterów”. Zamówienia na prezentowane książki w dziale *Księgarnia* można było

⁷Z. Milska-Wrzosińska, *Uzależnienie?*, „Charaktery”, 2001, nr 9, s. 11.

⁸M. Król-Fijewska, *Ktoś, kto był i będzie*, „Charaktery” 2002, nr 2, s. 11.

⁹D. Doliński, *Bardzo aktualny podręcznik*, „Charaktery” 2002, nr 8, s. 58.

¹⁰C. Nosal, *Neurowidowisko*, „Charaktery” 2001, nr 3, s. 49.

dokonywać na zamieszczanym w tym dziale kuponie. Redakcja, zachęcając czytelników do korzystania z oferty księgarni, proponowała niższe ceny książek w porównaniu do cen oferowanych przez księgarnie tradycyjne. Wraz z pojawieniem się na rynku numeru 4/2001 omawianego periodyku nastąpiła zmiana nazwy działu na *Klub Książki*, ale funkcja, struktura i zakres działu nie uległy modyfikacji.

Funkcję informacyjną spełniał dział *Psychowieści*, który w strukturze działów stałych omawianego pisma był obecny od pierwszego wydanego numeru i gościł na jego kartach do końca 2009 roku będącego granicą wyznaczonego dla niniejszego opracowania zasięgu chronologicznego. Dział ten w uporządkowanej formie prezentował i zapowiadał bieżące wydarzenia związane tematycznie z problematyką psychologiczną. Wśród zamieszczanych informacji znalazły się zapowiedzi spotkań organizowanych przez instytuty i organizacje naukowe oraz relacje z konferencji¹¹. Dzięki aktualności umieszczanych tekstów dział ten stanowił doskonałe źródło informacji o spotkaniach mających się odbyć w najbliższym czasie. Na początku 2008 roku redakcja wprowadziła do stałej struktury nowy dział – *Co, gdzie, kiedy* (od 9/2008 pod nazwą *Kto, co, gdzie, kiedy*) – który przejął od działu *Psychowieści* zadanie informowania o planowanych wydarzeniach w świecie psychologii i relacjonowania bieżących badań. Dział *Psychowieści* pełnił od tego momentu rolę sprawozdawcy ze zrealizowanych sondaży i wyników niektórych badań.

Twórcy pisma stosunkowo szybko zdecydowali się na uwzględnianie informacji związanych z psychologią zamieszczanych w Internecie. Pierwszy numer pisma, który ukazał się w lutym 1997 roku, posiadał w swej stałej strukturze dział *Psychologia w sieci* i jak na ówczesny stan upowszechnienia dostępu do Internetu, włączenie tego działu na stałe do magazynu, było krokiem bardzo odważnym. Wszak, jak podał Witold Karczewski w opisie tego działu zamieszczonego w numerze pierwszym z 1997 roku, dostęp do Internetu posiadało zaledwie 35 milionów ludzi na całym świecie¹². Według danych podanych przez Międzynarodowy Związek Telekomunikacyjny w roku 2010 roku liczba internautów przekroczyła na świecie próg 2,3 miliardów¹³. Wynika z tego, że liczba osób posiadających dostęp do sieci Internet wzrosła 65-krotnie. W związku z tym rola tego działu przez kolejne lata sukcesywnie

¹¹ *Kontakt z terapeutą*, „Charaktery” 2002, nr 10, s. 49.

¹² W. Karczewski, *Psychologia w sieci*, „Charaktery” 1997, nr 1, s. 4.

¹³ *Pomiar Społeczeństwa Informacyjnego 2012*, Międzynarodowy Związek Telekomunikacyjny, Radio „Głos Rosji”, 11 października 2012 [dostęp: 25 sierpnia 2014]

rosła, a treści w nim zamieszczane pełniły rolę swoistego przewodnika dla czytelników, którzy dysponowali dostępem do sieci i mogli wykorzystać podawane przez redaktorów adresy stron internetowych. Poza wskazywaniem jedynie adresów stron prezentujących treści związane z psychologią, redaktorzy zajmowali się odsyłaniem czytelników do wyników badań związanych z tematyką czasopisma, albo informacji, które zostały tylko wspomniane na kartach „Charakterów”. Formuła tego działu została zmieniona wraz z ukazaniem się na rynku numeru 1/2007. Zmiana objęła też nazwę działu na *Psychologowie w sieci* i formę prezentowania treści. Modyfikacje te polegały na przedstawianiu przez osoby związane z psychologią poprzez wykonywany zawód adresów stron godnych odwiedzenia.

Dział *Szkice z filozofii potocznej* od początku wydawania pisma prowadzony był przez Aloszę Awdiejewa. W pierwszych latach obecności tego działu na łamach pisma, nie miał charakteru stałego, chociaż felietony Awdiejewa ukazywały się w każdym numerze, począwszy od 1/1997. Dopiero wraz z numerem 4/2001 dział *Szkice z filozofii potocznej* został wprowadzony na stałe do struktury działów. Na kartach magazynu teksty w omawianym dziale ukazywały się regularnie do numeru 3/2005¹⁴, kiedy to współpraca Awdiejewa z pismem została przerwana na 9 miesięcy. Publikowanie felietonów rozpoczął ponownie wraz z przygotowywanym do wydania numerem 1/2006. Jak współpraca Awdiejewa z „Charakterami” została zerwana, wprowadzony został dział *I Na Dodatek*, który zaprzestano drukować, kiedy do pisania felietonów powrócił Alosza Awdiejew. W swoich tekstach wielokrotnie przedstawił ważne dla niego tematy w kontekście krajowych wydarzeń politycznych¹⁵. Felieton zatytułowany *O ratowaniu się* zawierał rozważania autora na temat opodatkowania lokat bankowych, czyli ówczesnego pomysłu w Ministerstwie Finansów i opodatkowania obywateli w ogóle¹⁶. Z kolei w artykule *O porządku i wychowaniu* podejmował temat projektu przedstawionego przez prezesa Prawa i Sprawiedliwości, dotyczącego ratowania polskiej młodzieży przed upadkiem moralnym. Z relacji Awdiejewa przedstawionej w felietonie wynika, że Jarosław Kaczyński miał niezawodny plan zaprowadzenia porządku w społeczeństwie polskim, a autor w charakterystycznym dla jego tekstów stylu, polemizował z założeniami projektu¹⁷.

¹⁴P. Żak, *Nasze sto numerów*, „Charaktery” 2005, nr 5, s. 39.

¹⁵A. Awdiejew, *O równości*, „Charaktery” 2004, nr 7, s. 65.

¹⁶Tenże, *O ratowaniu się*, „Charaktery” 2002, nr 1, s. 64.

¹⁷Tenże, *O porządku i wychowaniu*, „Charaktery” 2006, nr 4, s. 82.

Ciekawym pomysłem, który mógł wpłynąć na poszerzenie kręgu odbiorców pisma, było wprowadzenie działu skierowanego do środowiska nauczycieli. Dział *Scenariusz lekcji* przez długi okres stanowił źródło pomysłów do przeprowadzenia lekcji w szkole na określony temat. Mimo że dział ten nie ukazywał się regularnie, to redakcja zdecydowała się na wprowadzenie działu *Scenariusz lekcji* do struktury działów stałych. Zaprzestanie drukowania tego typu materiałów było prawdopodobnie związane z wprowadzeniem na rynek przez Wydawcę „Charakterów” kwartalnika *Psychologia w Szkole*, którego profil doskonale pasował do publikowania tego typu tekstów. Tematyka lekcji zamieszczanych w dziale *Scenariusz lekcji* była związana z tematem, któremu poświęcono dany numer „Charakterów”. Autorzy w scenariuszach lekcji proponowali tematy nawiązujące do profilaktyki uzależnień¹⁸, umiejętności szybkiego czytania i zrozumienia tekstów¹⁹, czy korzyści płynących z faktu posiadania przyjaciela²⁰. Każdy z prezentowanych scenariuszy lekcji opierał się na schemacie, który obejmował przedstawienie celów lekcji, metod i środków prowadzących do osiągnięcia zamierzonych celów, potrzebny na to czas oraz dokładny przebieg lekcji z uwzględnieniem opisu poszczególnych kroków umożliwiających sprawne wykonanie zamierzonego zadania.

W dziale *Obrazy – słowa – dźwięki* prezentowano wyselekcjonowane przez autorów wytwory kultury będące także źródłem informacji o wydarzeniach kulturalnych, nowościach wydawniczych i ich recenzjach. W dziale tym zamieszczana była także rubryka *Pytania wierszem* prowadzona przez Bronisława Maja, który w każdym numerze przedstawiał nowy wiersz, dokonywał jego analizy, jednocześnie go interpretując. Ponadto autorzy regularnie zapowiadali w dziale mające się odbyć ważne spotkania, warsztaty i festiwale teatralne, w których warto było uczestniczyć. Stałym elementem tego działu były teksty poruszające tematy związane z szeroko rozumianą kulturą, począwszy od sztuk teatralnych, przez ciekawe produkcje filmowe, a skończywszy na specyficznej formie kultury, jaką jest graffiti. O graffiti pisał Henryk Waniek, który w swoim felietonie dzielił się spostrzeżeniami na temat tej formy przekazu treści, którą umożliwiają charakterystyczne napisy lub symbole zamieszczane na ścianach i murach. Podjął również próbę odpowiedzi na pytanie o przyczynę wykształcenia się tej formy kultury w polskiej rzeczywistości²¹.

¹⁸M. Wardzińska, *Uwaga pułapka*, „Charaktery” 2001, nr 9, s. 66.

¹⁹I. Kwiatkowska-Żak, *Czas to pieniądz?!*, „Charaktery” 2001, nr 10, s. 66.

²⁰J. Bialek, *Przyjaźń nie jest łatwa, ale jest pożyteczna*, „Charaktery” 2001, nr 2, s. 19.

²¹H. Waniek, *Pisanie na ścianie*, „Charaktery” 2001, nr 1, s. 34-35.

W grudniowym numerze z roku 2007 zaprezentowany został zwiastun nowego stałego działu *Latarnik*. Redakcja zdecydowała, że na stałe zagości on na łamach pisma od numeru styczniowego z 2008 roku i będą w nim zamieszczane porady przygotowywane we współpracy z psychologami oraz terapeutami. Zgodnie z zamierzeniami redakcji stanowić miał miejsce, gdzie czytelnicy mogliby zaczerpnąć porad związanych z dotykającymi ich problemami życia codziennego. W numerze 12/2007 przedstawione zostały rady dotyczące życia z apodyktycznymi rodzicami. W kolejnych numerach problemom czytelników zostało poświęcone w omawianym dziale aż 6 stron zagadnień, w których wyróżniono miejsca dla omówienia problemów wynikających z różnic charakterów²². W części *Razem* umieszczane były podpowiedzi i porady jak rozwiązywać problemy w domu, pracy i w szkole²³. Prezentacja treści dotyczących nas samych, problemów związanych z akceptacją siebie i pokonania lęku przed innymi ludźmi została przypisana do części zatytułowanej *Osobno*. Miejscem przeznaczonym na tematykę prozdrowotną dotyczącą życia psychicznego była część *Na Zdrowie*, a tematy poruszające kwestie seksualności umieszczone były w części *Seks*. Dział *Latarnik* łącznie składał się z 5 części poruszających kwestie z różnych sfer życia i prezentujących listy od czytelników wraz z odpowiedziami i poradami konkretnych specjalistów dziedzinowych.

W sierpniowym numerze z 2002 roku redakcja rozpoczęła publikowanie cykli artykułów o Dorosłych Dzieciach Alkoholików (DDA). Zainteresowanie czytelników tymi publikacjami było znacznie większe niż przewidywano, a podczas 8 miesięcy ukazywania się tekstów Marzenny Kucińskiej, do redakcji nadeszło ponad 100 listów²⁴. Jej artykuły i część listów zostały wykorzystane w książce *Gdzie się podziało moje dzieciństwo*. Po blisko 4 latach przerwy na łamach magazynu ponownie pojawiły się teksty o DDA, a prowadzenie wznowionego cyklu po raz kolejny przypadło Marzennie Kucińskiej. Kopie listów od czytelników zostały pogrupowane i prowadząca cykl artykułów odpowiadała na nie w kolejno ukazujących się numerach „Charakterów”. Dzięki temu teksty o DDA spełniały funkcję poradnikową. Kucińska poruszała przede wszystkim tematy związane z uczuciami, jakie towarzyszyły DDA. Miało to pomóc w zrozumieniu, jak z perspektywy DDA wyglądało dzieciństwo w rodzinach borykających się z alkoholizmem, co naprawdę

²²Opis nowo wprowadzonego działu *Latarnik*, „Charaktery” 2007, nr 12, s. 68.

²³Tamże.

²⁴*Dorośle Dzieci Alkoholików*, „Charaktery” 2006, nr 5, s. 38.

się wydarzyło i jaki to miało wpływ na ich życie. Cykl artykułów otwiera zagadnienie poczucia winy, które często towarzyszy DDA, gdy przełamują rodzinne milczenie. W tekście tym autorka dokonała rozróżnienia między odpowiedzialnością za coś i wobec kogoś oraz odpowiedzialnością za kogoś, co miało uporządkować myślenie o tym, co i kto odpowiada za cierpienie jakiego doświadczają członkowie rodziny alkoholowej²⁵. Opisany został też problem różnych rodzajów niepokoju oraz sposobów jakimi posługują się DDA, by je ukryć²⁶. W numerze 2/2007 redakcja poinformowała czytelników o zmianie formuły cyklu poświęconego DDA²⁷. Od kolejnego numeru w każdym następnym miał się ukazywać jeden lub kilka listów nadesłanych przez czytelników, dotyczących jednego problemu. Do każdego opublikowanego w magazynie listu odwoływał się w komentarzu znany polski terapeuta, udzielając porad i wskazówek mogących się przyczynić do rozwiązania problemu wskazanego przez czytelnika w liście. Kolejna zmiana dotycząca tego działu nastąpiła w styczniowym wydaniu w 2008 roku. Włączono wówczas go do nowo powstałego działu *Latarnik* i zmieniono nazwę na *Latarnik DDA i inni*. Formuła publikowania materiałów o DDA nie zmieniła się i nadal opierała się na listach czytelników i odpowiedziach specjalistów.

Stałym elementem każdego numeru czasopisma od 4/2004 był dział *Peryskop*, w którym redakcja zamieszczała wybór podejmowanych w ostatnim czasie badań psychologicznych w Polsce. Od 2008 roku regularnie dołącza się do tego działu publikację prezentującą sylwetkę jednego polskiego badacza-psychologa przybliżającą czytelnikom jego dokonania i zainteresowania naukowe.

Porad na kartach miesięcznika w dziale *Poradnia* udzielały od początku do końca 2004 roku Ewa Szperlich i Danuta Gruszczyńska. Do redakcji z prośbą o radę zwracały się przede wszystkim dzieci i młodzież. Fragmenty wybranych listów czytelników redakcja publikowała. Osoby zajmujące się tym działem odpowiadały na nie w kolejnych numerach.

Odpowiedzi na podstawowe pytania egzystencjalne udzielał czytelnikom znany filozof, który na łamach magazynu, w dziale *Poradnia filozoficzna*, od grudniowego numeru z 2002 roku zachęcał wszystkich do przesyłania na adres redakcji pytań na nurtujące ich problemy dotyczące ludzkiej egzystencji. Pierwszym poruszonym problemem przez Jacka Jadackiego była

²⁵M. Kucińska, *Nieustanny wstyd, ciągnęła wino*, „Charaktery” 2006, nr 7, s. 64-65.

²⁶Taż, *Pod ciężarem lęku*, „Charaktery” 2006, nr 10, s. 72-73.

²⁷*Poradnię czas zacząć*, „Charaktery” 2007, nr 2, s. 69.

sprawiedliwość, jej natura i przypadki, w których postępujemy sprawiedliwie²⁸. W piśmie dział ten funkcjonował do końca 2004 roku i zakończony został artykułem tego samego autora pt. *Pionki, warcaby i świat*²⁹ poświęconym tematyce struktury naszego wyobrażenia o świecie.

Działem, który funkcjonował w „Charakterach” od momentu powstania magazynu jest *Psychopapka*, a od wykształcenia się stałej struktury na początku 2001 roku wchodził w skład stałych działów pisma. Czytelnicy mogli w nim znaleźć zwięzłe informacje pochodzące z różnych psychologicznych periodyków, dotyczące interesujących ustaleń badaczy. Wśród działów stałych ten utrzymał się do końca 2007 roku, po czym został wycofany ze struktury pisma.

Stałym działem od stycznia 2007 roku był ten nazwany *Agencja Chara-kiri*. Jego redagowaniem zajmował się Krzysztof Szubzda, dostarczając czytelnikom informacji o absurdach występujących na świecie. W humorystyczny sposób opisywał rzeczywiste wydarzenia między innymi w świecie nauki, polityki. W numerze 4/2008 pokazano, że po szesnastu latach badań i zainwestowanych w nie 9 milionom dolarów amerykańskim naukowcom udało się udowodnić, że zsekwencjonowany genom szczura wędrownego należy właśnie do szczura³⁰.

Autorem innego stałego działu jest Marek Binder odpowiedzialny za dostarczanie materiałów do działu *Doniesienia z planety mózg*. Dział ten dostarczał przede wszystkim podstawowych informacji na temat przeprowadzonych badań i podstawowych ustaleń, które one przyniosły. Kryterium, którym kierował się autor w doborze materiałów do tego działu była tematyka badań poruszająca zagadnienie aktywności różnych obszarów mózgu, na przykład podczas oglądania scen przedstawiających zadawanie bólu³¹.

Redakcja „Charakterów”, począwszy do numeru sierpniowego z 2001 roku włączyła w strukturę pisma dział *Życie Pośród Nas*, którego autorem był ks. Jan Sochoń. Na łamach tego działu publikowane były artykuły o ważnych aspektach ludzkiego istnienia w oparciu o religijne zasady współżycia w społeczeństwie. W kolejnych 6 numerach dział ten był obecny w strukturze pisma, po czym redakcja zdecydowała się na jego wycofanie.

Felietony na łamach pisma poza Aloszą Awdiejewem publikował od początku 2008 roku Jerzy Maksymiuk. Wówczas w strukturę działów stałych

²⁸J. Jadacki, *O sprawiedliwości*, „Charaktery” 2002, nr 12, s. 54.

²⁹Tenże, *Pionki, warcaby i świat*, „Charaktery” 2004, nr 12, s. 51.

³⁰K. Szubzda, *Analiza genomu szczura udowodniła, że genom należy do szczura!*, „Charaktery” 2008, nr 4, s. 98.

³¹M. Binder, *Przyjemny ból*, „Charaktery” 2009, nr 4, s. 65.

włączono również jego felietony, które ukazywały się w dziale *Maksymalnie*. Rolę stałego felietonisty „Charakterów” w tym samym numerze zaczął pełnić Tomasz Różycki, publikujący swe teksty w dziale „Przewodnik”. W numerze 8/2008 redakcja zdecydowała się na włączenie do stałych działów felietonów Anny Sobolewskiej. Publikacje tej autorki czytelnicy mogli przeczytać w dziale *Sobolewska – Mapy duchowe*.

W strukturze wyróżnionych w „Charakterach” działów, jak wspomniano, funkcjonowały działy stałe oraz takie, które tego charakteru nie posiadały. Jednocześnie istniały też takie działy, które były obecne w strukturze od początku istnienia pisma, ale nie ukazywały się w magazynie regularnie. Powyższe kryterium spełniał dział *Spod prasy*, który na kartach magazynu pojawił się w pierwszym roku wydawania pisma, a od numeru 6/2006 funkcjonował pod zmienioną nazwą *Prasownia*. Funkcja tego działu sprowadzała się do informowania czytelników o istotnych wzmiankach dotyczących wyników badań i wydarzeń związanych z psychologią, które zostały opublikowane w ogólnopolskich dziennikach i tygodnikach.

Cechą charakterystyczną magazynu było poruszanie tej samej problematyki w różnych działach, która była zgodna z tematem przewodnim danego numeru. W dziale *Temat* było to szczególnie widoczne, ponieważ zamieszczane w tym miejscu teksty odwoływały się w największym stopniu do tematu głównego i często publikowane były przez autorów psychotesty do wypełnienia przez czytelników. Mimo że dział ten został wprowadzony już w pierwszym numerze z 1997 roku i był obecny na łamach magazynu przez wszystkie numery, które do tej pory się ukazały, to nigdy nie został on oznaczony przez redakcję jako dział stały. Poruszane w tym dziale kwestie były bardzo różnorodne i zależały od tego jakie zagadnienie dominowało w danym wydaniu. W numerze 1/2001 tytuł artykułu w dziale *Temat* brzmiał *Cała prawda o kłamstwie* i był to jednocześnie temat przewodni umieszczony w górnej części okładki, nad winietą. Autor artykułu skupił się na udzieleniu odpowiedzi na ważne pytania dotyczące istoty kłamstwa. Wyjaśnił najważniejsze powody, dla których kłamiemy, przyczyny kłamstwa w polityce, a także sposoby na ujawnienie nieszczeroci. Wskazał także na warunki sprzyjające kłamstwu³². Z kolei w numerze 7/2006 podjęty został temat szczęścia, jego poszukiwania, uniwersalnych źródeł szczęścia w różnych kulturach. Wiesław Baryła w oparciu o wyniki badań nad poczuciem szczęścia w społeczeństwach

---

³²D. Doliński, *Cała prawda o kłamstwie*, „Charaktery” 2001, nr 1, s. 12-16.

różnych krajów, próbował odnaleźć środek służący do zapewnienia sobie szczęścia, który byłby na tyle powszechny, że mógłby pełnić uniwersalną drogę do jego osiągnięcia³³.

Na kartach magazynu nie zabrakło też prezentacji wywiadów ze specjalistami konkretnych działów psychologii. W dziale *Ja to wytłumaczę* obecnym na kartach „Charakterów” od numeru 8/2000 przedstawiali oni treści w zrozumiałej formie i na poziomie, który kontrolowała osoba przeprowadzająca wywiad. Dzięki temu można było uniknąć skomplikowanych wywodów myślowych, co niewątpliwie stanowi atut tego działu. Wielokrotnie poruszany był temat związany z psychologią emocji i uczuć, które towarzyszą praktycznie każdemu człowiekowi. Jeden z wywiadów przeprowadzonych z Robertem Zajoncem poświęcony został tematyce emocji. Ten wybitny profesor psychologii wyjaśniał rolę emocji w życiu człowieka i jaki mają one wpływ na proces decyzyjny. Poruszył też problem kontrolowania emocji i ich przeżywania z uwzględnieniem zmian na przestrzeni lat³⁴. Z kolei w wywiadzie z francuskim psychoterapeutą Michaeliem Randolphem problematyka emocji podjęta została z perspektywy ciała człowieka, jego wpływu na uzewnętrznianie przeżywanych stanów i możliwości kontroli niektórych zachowań³⁵.

Wśród działów niemających stałego charakteru wyróżnić należy także dział *Psychomity*, w którym publikowano artykuły weryfikujące mity funkcjonujące we współczesnej psychologii. Autorzy brali pod lupę tematy, które mogły zainteresować odbiorców z różnych przedziałów wiekowych. Poruszony został temat mitów związanych z okresem dorastania³⁶, który mógł zainteresować młodzież, ale w dziale tym zamieszczane były też artykuły skierowane raczej do dorosłego czytelnika, które odnosiły się do problematyki uzależnień, z którą rozprawił się Wiktor Osiatyński w artykule *Silna wola i inne bajki*³⁷. Wśród tematów dedykowanych grupie dorosłych odbiorców, spotkać można było także próby obalenia nieporozumień występujących w życiu intymnym. Temat seksualności w tym dziale został poruszony wielokrotnie, a z mitami na ten temat zmierzył się psycholog i seksuolog kliniczny Kazimierz Szczerba, na przykład w artykule *Tristan macho i Izolda*³⁸, a także

³³W. Baryła, *Odkrywamy szczęścia szczyty*, „Charaktery” 2006, nr 7, s. 10-17.

³⁴D. Krzemionka-Brózda, *Nie sposób uniknąć emocji*, „Charaktery” 2002, nr 2, s. 24-25.

³⁵Z. Barczewska, *Uczucia zamrożone w ciele*, „Charaktery” 2003, nr 6, s. 36-37.

³⁶A. Oleszkowicz, *Młodość: burza, napór*, „Charaktery” 2002, nr 9, s. 29.

³⁷W. Osiatyński, *Silna wola i inne bajki*, „Charaktery” 2001, nr 9, s. 25.

³⁸K. Szczerba, *Tristan macho i Izolda*, „Charaktery” 2001, nr 7, s. 21.

w tekście *O seksie prawdziwie*³⁹. Niektóre z podjętych zagadnień były rozwinięciem tematu głównego, któremu poświęcone było dane wydanie pisma. Redakcja „Charakterów” wielokrotnie zamieszczała na łamach magazynu prośbę o nadsyłanie mitów związanych z różnymi sferami życia ludzkiego, a autorzy w dziale *Psychomity* odpowiadali na pytania i opinie czytelników dotyczące tematów wiodących w danym numerze, wcześniej zapowiadając jakie zagadnienia pojawią się w najbliższym wydaniu magazynu.

Wynikiem ogłoszonego w czerwcu 1999 roku konkursu *Charaktery poprawiają charaktery* powstał nieregularnie ukazujący się dział pod tą samą nazwą, co ogłoszony konkurs. Ideą konkursu było podjęcie zmian w swoim życiu przez czytelników. Redakcja zachęcała do prowadzenia dzienniczków tych zmian i przesyłania ich na adres redakcji. Po długiej przerwie w numerze II z 2005 roku na karty magazynu powrócił dział *Charaktery poprawiają charaktery* i pomysł na przesyłanie dzienniczków zawierających historię zmiany oraz jak udało się tego dokonać. Najlepsze dzienniczki zostały wydane w postaci książki. Tematy wykorzystane w dziale bardzo często dotyczyły problemów związanych ze sferą emocjonalności i możliwością ich rozwiązania. W artykule *Otello lęka się porównań*, Renata Kaczyńska-Maciejowska poruszyła problem zazdrości, jej źródeł, rodzajów i funkcji. Wyjaśniła, że zagadnienie to w różnych kulturach jest inaczej traktowane, a potoczne ujmowanie zazdrości jako emocji nacechowanej negatywnie nie jest słuszne, ponieważ jej odczuwanie może przynosić także korzyści⁴⁰. Dla osób, które doświadczyły zazdrości w swoim życiu, autorzy wskazywali możliwości prowadzące ku zmianie podejścia do tego zjawiska.

Interdyscyplinarność „Charakterów” stanowi bardzo mocny atut pisma. Świadczy o tym poruszanie kwestii związanych z psychologią w kontekście dyscyplin naukowych, których przedmiot badań skupiony był na zagadnieniach typowych dla nauk humanistycznych lub, tak jak w przypadku działu *Słowa obrazu dźwięki*, skoncentrowany wokół sztuki i literatury pięknej. Dział *Język i jego znawcy* także przyczynił się do rozszerzania problematyki podejmowanej na łamach analizowanego miesięcznika. Dzięki uznanym autorom, którzy tworzyli teksty do tego działu, czytelnicy mieli możliwość zapoznania się z zagadnieniami psychologicznymi w ujęciu językoznawczym. Artykuły autorstwa Jerzego Bralczyka i Jana Miodka przez długi okres pełniły funkcję rozbudowanego słownika kluczowych pojęć wykorzystanych w danym

³⁹Tenże, *O seksie prawdziwie*, „Charaktery” 2003, nr 8, s. 41.

⁴⁰R. Kaczyńska-Maciejowska, *Otello lęka się porównań*, „Charaktery” 2001, nr 7, s. 28-30.

numerze „Charakterów”. Przedstawiali oni etymologię danego pojęcia i różne warianty konfiguracji jego używania^{41,42}, a literackie przykłady zastosowania tych słów pomagały czytelnikowi w poprawnym odbiorze tych treści.

W założeniach wydawniczych magazynu od 1997 roku znajdowało się miejsce na organizację konkursu o indeks umożliwiający podjęcie studiów psychologicznych. W każdym roku swój udział w konkursie deklarowały różne polskie uczelnie, a o indeks ubiegać się mogli uczniowie klas maturalnych przystępujących do matury w danym roku, osoby po maturze, które jeszcze nie studiowały oraz studenci kierunków innych niż psychologia. Konkurs rozpoczął się w listopadzie i trwał do czerwca roku następnego. W tym czasie na łamach magazynu publikowane były reguły przystąpienia do konkursu, a także tematy podane przez komisje konkursowe wybrane z danej uczelni, na które należy napisać pracę. W etapie drugim wybrani przez komisje konkursowe autorzy najciekawszych prac zapraszani byli na rozmowy kwalifikacyjne w poszczególnych uczelniach⁴³.

W strukturze pisma znajdował się dział *Relacje*, w którym autorzy poruszali problematykę związków międzyludzkich i konsekwencji wynikających z określonych zachowań człowieka. W ramach tego działu od marca do czerwca 2005 roku realizowany był cykl artykułów o dorosłych dzieciach rozwiedzionych rodziców (DDRR). Autorem tego cyklu był Kuba Jabłoński, starający się pokazać czytelnikom siłę wpływu rozvodu rodziców na emocje ich dzieci i późniejsze relacje z innymi ludźmi⁴⁴. Artykuł kończący problematykę dzieci rozwiedzionych rodziców zawierał porady dotyczące możliwych sposobów pomocy samym sobie po doświadczeniu rozstania rodziców⁴⁵.

Za tworzenie działu *Osoby*, przybliżającego czytelnikom najbardziej zasłużone postaci zajmujących się psychologią, odpowiedzialny był między innymi Cezary Domański. W każdym artykule prezentowana była jedna osoba, jej zasługi w ramach szeroko pojętej psychologii. W numerze 1/2006 ukazał się artykuł *Pierwszy wśród fizjologów świata*⁴⁶, przedstawiający sylwetkę Iwana Pawłowa, znanego przede wszystkim ze zbadania mechanizmu odruchów warunkowych. Od numeru 6/2006 dział ten istniał pod nową nazwą

⁴¹J. Bralczyk, *Co można zrobić z nadzieją*, *Charaktery* 2002, nr 1, s. 55.

⁴²J. Miodek, *O czekaniu i oczekiwaniu*, *Charaktery*, nr 1, s. 56.

⁴³*Konkurs o indeks*, [w:] „Charaktery – Portal psychologiczny”, [dostęp: 20 sierpnia 2014]

⁴⁴K. Jabłoński, *Sam się sobą zajmę*, „Charaktery” 2005, nr 4, s. 24-25.

⁴⁵K. Jabłoński, *Jesteś tylko częścią wszechświata*, „Charaktery” 2005, nr 6, s. 26.

⁴⁶C. Domański, *Pierwszy wśród fizjologów świata*, „Charaktery” 2006, nr 1, s. 45-47.

Osoby i osobliwości, jednakże jego formuła nie uległa zmianie. Nastąpiła ona wraz z numerem 2/2009 – wówczas *Osoby i osobliwości* zostały włączone do nowo powstałego bloku wcześniej wyróżnionych działów pod nazwą *Katedra Psychologii*. W jego obrębie ukazywał się dział *Ja to wytłumaczę*, prezentujący wywiady z zasłużonymi w świecie psychologii osobami.

Wraz z początkiem roku 2008, redakcja pisma wprowadziła kolejny dział „The Psychologist”, na łamach którego publikowane były artykuły w oryginalnej wersji językowej, pochodzące z wydawanego przez Brytyjskie Towarzystwo Psychologiczne miesięcznika „The Psychologist”. W każdym artykule zamieszczany był słownik najistotniejszych terminów wykorzystanych w tekście, a pełne tłumaczenie artykułu dostępne było na stronie internetowej miesięcznika. W numerze 6/2008 artykuły w tym dziale po raz pierwszy zostały opublikowane po polsku. Tym razem tekst w oryginalnej wersji językowej dostępny był na stronie internetowej „Charakterów”. W artykułach publikowanych na łamach tego działu, poruszane były różnorodne tematy, często związane z motywem przewodnim numeru, w których się ukazywały.

Artykuły poruszające problematykę związku między ciałem, umysłem i duszą, czyli sposobów wpływu procesów psychicznych na nasze ciało⁴⁷, ale także udziału genów i środowiska w kształtowaniu osobowości człowieka⁴⁸, były prezentowane dziale, występującym w różnych konfiguracjach. Na przykład w numerze 4/2001 ukazał się pod nazwą *Ciało i Umysł*, w którym Jacek Zaremba przybliżył wyniki badań nad sekwencjonowaniem ludzkiego genomu i możliwości jakie przyniesie analiza DNA człowieka⁴⁹. W sierpniowym numerze z 2001 roku artykuł *Dobrze i źle o nlp*⁵⁰ opublikowany został w dziale *Ciało Umysł Dusza*, a w pod nazwą *Dusza i Umysł* pojawił się w numerze 11/2003.

W dziale *Ex Cathedra* – nieregularnie ukazującym się, ale istniejącym w strukturze magazynu od początku jego istnienia na rynku wydawniczym – wiele uwagi poświęcano różnym, uznanym w świecie nauki koncepcjom na temat rodzajów inteligencji człowieka⁵¹, jej struktury⁵², teorii i genezy osobowości oraz rozwoju badań na ten temat⁵³. Hanna Liberska i Mirosława

⁴⁷K. de Walden-Gałuszko, *Smak życia w chorobie*, „Charaktery” 2004, nr 3, s. 50-51.

⁴⁸D. Hamer, P. Copeland, *Nie wszystko w genach zapisane*, „Charaktery” 1998, nr 9, s. 18-19.

⁴⁹J. Zaremba, *Księga życia pierwszy rozdział*, „Charaktery” 2001, nr 4, s. 57.

⁵⁰L. Węgrzynowicz, *Dobrze i źle o nlp*, „Charaktery” 2001, nr 8, s. 30-33.

⁵¹C. Nosal, *Inteligencja emocjonalna (I)*, „Charaktery” 1998, nr 4, s. 41-42.

⁵²E. Gurba, *Struktura inteligencji*, „Charaktery” 1998, nr 2, s. 44-45.

⁵³S. E. Hampson, *Struktura i geneza osobowości* (tł. E. Hornowska), „Charaktery” 2000, nr 12, s. 42-43.

Matuszewska, w oparciu o różne teorie i przyczyny, poszukiwały w artykule zaprezentowanym w numerze 2/2002 odpowiedzi na pytanie o źródło pojawiania się agresji w rodzinie⁵⁴. W tym dziale autorzy opierali się przede wszystkim o literaturę naukową i podawali bibliografię wykorzystanych źródeł.

Opisy różnych dróg poznania siebie i rzeczywistości otaczającej człowieka pojawiały się w dziale *Sprawy wewnętrzne*. O znaczeniu otwartości w kontaktach z innymi ludźmi, w oparciu o pojęcie „samokontroli obserwacyjnej”, napisała Krystyna Skarżyńska⁵⁵.

W strukturze działów stałych nie funkcjonował dział *Konteksty*, aczkolwiek gościł na kartach magazynu stosunkowo często. Publikujący w tym dziale autorzy, w kontekście jakiegoś wydarzenia, albo szerszego zagadnienia poruszali szczegółowo różne problemy. Przykładem takiego artykułu może być napisany przez Zdzisława Ryna tekst dotyczący zjawiska społecznego polegającego na uwielbieniu jakiejś postaci – w tym przypadku Adama Małysza. „Małyszomanię” w artykule autor scharakteryzował w oparciu o psychologiczne i socjologiczne wyjaśnienia przyczyn i siły tego zjawiska⁵⁶.

Wspólnym mianownikiem nieregularnie goszczących na łamach pisma działów: *Wychowanie, Dziecko, Rodzina*, były dzieci i determinanty ich rozwoju psychicznego oraz społecznego. Zamieszczane w tym dziale *Wychowanie* treści dotyczyły między innymi różnych modeli wychowania⁵⁷ i konsekwencji jakie może przynieść popełnianie błędów wychowawczych⁵⁸. Z artykułów Ewy Szperlich czytelnicy mogli dowiedzieć się o znaczeniu rozwoju więzi między dziećmi a rodzicami i jak rodzice mogą poradzić sobie z sytuacją, kiedy dziecko opuszcza dom rodzinny⁵⁹. Katarzyna Schier napisała w artykule *Czy my wszyscy jesteśmy nienormalni* o destrukcyjnym wpływie przemocy fizycznej na rozwój psychiczny dziecka⁶⁰. Dojmująca rola rodziny w prawidłowym kształtowaniu się tożsamości oraz osobowości dziecka przedstawiana była na kartach magazynu w dziale *Rodzina*. Tego zagadnienia dotyczył opracowany przez Lidę Mieścicką-Mellibrudę artykuł o miłości rodzicielskiej i jej wpływie na dziecko, ale także o oczekiwaniach dzieci wobec rodziców⁶¹. Nie mniej

⁵⁴H. Liberska, M. Matuszewska, *Rodzina jako źródło agresji*, „Charaktery” 2002, nr 2, s. 41-42.

⁵⁵K. Skarżyńska, *Zelig w klatce*, „Charaktery” 2001, nr 1, s. 19-20.

⁵⁶Z. Ryn, *Małyszomania*, „Charaktery” 2002, nr 1, s. 61-63.

⁵⁷H. Czemirowski, *Mały wielki terror*, „Charaktery” 2006, nr 10, s. 24-27.

⁵⁸J. Jagieła, *Jestem, kocham, stawiam granice*, „Charaktery” 2007, nr 2, s. 36-38.

⁵⁹E. Szperlich, *Wziąć rozwód z rodzicami*, „Charaktery” 2007, nr 11, s. 24-26.

⁶⁰K. Schier, *Czy my wszyscy jesteśmy nienormalni*, „Charaktery” 2004, nr 6, s. 45-47.

⁶¹L. Mieścicka-Mellibruda, *Najpierwsza miłość*, „Charaktery” 1997, nr 4, s. 23.

istotne dla prawidłowego rozwoju młodego człowieka są pozytywne relacje z rodzeństwem zaprezentowane w numerze 11/2002 przez Julitę Wojciechowską⁶². Informacji o ograniczeniach i możliwościach w kształtowaniu się dziecięcego obrazu o świecie i innych jednostkach dostarczał dział *Dziecko*. Charakterystyka sposobów, dzięki którym dzieci poznają otaczający ich świat, zawarta została w artykule Marty Białeckiej-Pikul *Jak świat kusi dzieci*⁶³. Jeszcze przed pójściem dziecka do szkoły rozpoczyna się okres, w którym dziecko ma szansę wykształcić umiejętność twórczego myślenia, dzięki uczęszczaniu na przykład na specjalnie przygotowane zajęcia, do czego autorka zachęcała rodziców w artykule *Kręte ścieżki twórczej myśli*⁶⁴.

Poznanie świata, zdobywanie nowych umiejętności możliwe jest dzięki procesowi uczenia się. W dziale *Uczenie się* znalazły się praktyczne informacje o efektywnych metodach uczenia się⁶⁵ i wykorzystaniu metod szybkiego czytania⁶⁶ do tego, by naukę uczynić jeszcze bardziej skuteczną. Informacje o podobnym, praktycznym charakterze ukazywały się w cyklu artykułów *Akademia „Charakterów”*, w którym materiały prezentowała Hanna Hamer. W numerze 2/2001 cykl ten rozpoczął się artykułem *Nauka w dobrym pokoju*⁶⁷, w którym autorka podpowiadała zainteresowanym jak efektywniej można się uczyć, odpowiednio dostosowując czynniki zewnętrzne, do tego by sprzyjały zapamiętywaniu utrwalanego materiału. Równie ważnym czynnikiem podczas skutecznego uczenia się jest nasze ciało. Sposoby podwyższania sprawności działania różnych części organizmu, w tym także układu nerwowego zostały przybliżone czytelnikom w artykule *Ciało podczas nauki*⁶⁸. Cykl artykułów ukazywał się w okresie, w którym maturzyści przygotowywali się do egzaminów dojrzałości. Autorka zadbała o to, by w majowym wydaniu „Charakterów” przekazać abiturientom praktyczne wskazówki dotyczące sposobów radzenia sobie z brakiem motywacji do nauki⁶⁹ i prawidłowego powtarzania materiału⁷⁰.

⁶²J. Wojciechowska, *Z rodzeństwem za pan brat*, „Charaktery” 2002, nr 11, s. 32-33.

⁶³M. Białeckia-Pikul, *Jak świat kusi dzieci*, „Charaktery” 2003, nr 8, s. 19-20.

⁶⁴D. Kubicka, *Kręte ścieżki twórczej myśli*, „Charaktery” 2000, nr 3, s. 24-25.

⁶⁵R. Gąsierkiewicz, *Zacznij od Bacha, czyli jak się uczyć w XXI wieku*, „Charaktery” 2004, nr 9, s. 39-40.

⁶⁶Tenże, *Do przodu idź*, „Charaktery” 2004, nr 6, s. 43-44.

⁶⁷H. Hamer, *Nauka w dobrym pokoju*, „Charaktery” 2001, nr 2, s. 40-41.

⁶⁸Tamże, *Ciało podczas nauki*, „Charaktery” 2001, nr 4, s. 36-37.

⁶⁹Tamże, *Jak to zrobić żeby się nauczyć*, „Charaktery” 2001, nr 3, s. 25-26.

⁷⁰Tamże, *Skuteczne nauki sposoby*, „Charaktery” 2001, nr 5, s. 30-31.

4 Analiza formalna

Magazyn „Charaktery” na polskim rynku czasopism pojawił się w grudniu 1996 roku. Pierwszy numer był bezpłatny, a jego nakład wynosił 15 tys. egzemplarzy. W lutym 1997 roku wydany został pierwszy numerowany egzemplarz, którego nakład osiągnął 30 tys. egzemplarzy, a cena jednostkowa wynosiła 4 zł. Czasopismo od początku było wydawane przez Charaktery Sp. z o.o., której prezesem był redaktor naczelny i twórca magazynu – Bogdan Białek. Współwydawcą od 10 lat jest Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie.

Charaktery Sp. z o.o. wydawała i wydaje również periodyki „Style i Charaktery” (kwartalnik), „Psychologia w Szkole” (kwartalnik) i „Psychologia Dziś” (kwartalnik)¹. Siedziba redakcji kilkakrotnie była przenoszona, a od kwietnia 2010 roku znajduje się przy ul. I. Paderewskiego 40. Ze względu na częstotliwość ukazywania się „Charakterów”, jest on zaliczany do grona miesięczników.

Należy podkreślić, że tylko w pierwszym roku ukazywania się pisma wyszło 11 numerów, a w latach następnych wychodziło regularnie 12 numerów w roku, pomijając wydania specjalne tego pisma, które zostały wydrukowane w styczniu 2006 i 2007 roku. Wielkość zasięgu czytelnictwa wskazują nie tylko wyniki badań czytelnictwa, ale także dane przedstawiające wyniki sprzedaży i średnie nakłady jednorazowe, będące iloczynem nakładów każdego numeru i liczby wydanych numerów w roku. Analiza wyników sprzedaży i średnich nakładów „Charakterów”, którą udało się przygotować dla niniejszego opracowania obejmuje lata 1997-2013 i została zaprezentowana w Tabeli 1. Siedemnastoletni, regularny okres ukazywania się daje podstawy do sporządzenia rzetelnej oceny dynamiki rozwoju pisma pod kątem dwóch wyżej wymienionych.

Elementem, który pośrednio wpływa na wysokość sprzedaży, jest wielkość nakładu czasopisma. Od początku ukazywania się omawianego magazynu do 2006 roku wahania w wysokości średnich nakładów jednorazowych nie przekraczały poziomu 5,5 tys. egzemplarzy w stosunku do roku poprzedzającego. Sytuacja zmieniła się znacznie w roku 2007, kiedy to zanotowany został wzrost średniego nakładu jednorazowego o blisko 12 tys. egzemplarzy. Wielkość

---

¹Informacja o wydawanych przez Charaktery Sp. z o.o. periodykach, [dostęp: 10 sierpnia 2014]

Tabela 1: Wysokość nakładów i dystrybucji „Charakterów” w latach 1997-2013

Rok	Śr. nakład jednorazowy	Rozpowszechnianie płatne	Śr. sprzedaż (w %)
1997	34 045	14 623	42,95%
1998	35 417	18 075	51%
1999	40 333	22 221	55,09%
2000	45 667	21 719	47,55%
2001	39 583	20 923	52,86%
2002	38 500	23 024	59,80%
2003	41 135	27 913	67,86%
2004	46 063	29 094	63,16%
2005	46 500	29 284	62,98%
2006	46 750	30 795	65,87%
2007	58 433	40 686	69,63%
2008	70 867	42 259	59,63%
2009	69 900	43 028	61,55%
2010	69 021	43 149	62,51%
2011	70 668	43 087	60,97%
2012	71 392	42 598	59,66%
2013	76 853	43 970	57,21%

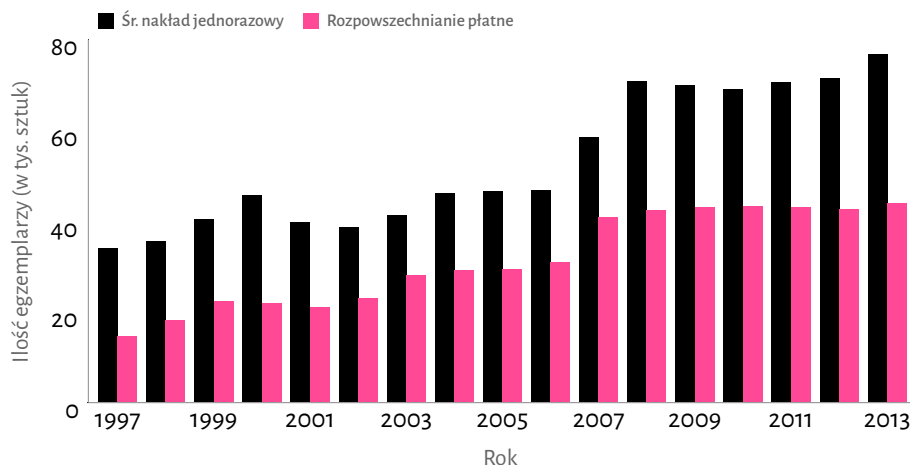
Źródło: opracowanie własne na podstawie komunikatów Zarządu Związku Kontroli Dystrybucji Prasy, <http://www.zkdp.pl> [Dostęp: 19 sierpnia 2014]

zmiany podobnie wyglądała w roku 2008, podczas którego również nastąpił wzrost tego wskaźnika w stosunku do roku poprzedniego o ponad 12 tys. egzemplarzy. Wzrost nakładu w 2007 roku nastąpił wraz ze wzrostem średniej sprzedaży czasopisma o 4% (w wartościach bezwzględnych o 9 891 egz.). Dalszy wzrost wysokości nakładu w 2008 roku nie wiązał się już z tak wyraźnym bezwzględnym wzrostem sprzedaży (wzrost o 1 573 egz.), natomiast średnia sprzedaż w tymże roku zmniejszyła się o 10% w stosunku do roku 2007. W podlegającym analizie okresie, najwyższy poziom wysokości średnich nakładów jednorazowych zanotowano w 2013, kiedy wyniósł on 76 853 egz.

W celu zobrazowania wyników przedstawionych w Tabeli 1, zostały one zaprezentowane w innym – graficznym ujęciu na Ilustracji 1. W przypadku wyników sprzedaży – przełomowym okresem był rok 2003. Wówczas po raz pierwszy średnia wysokość sprzedaży przekroczyła poziom 60% utrzymujący się do roku 2013 – na którym kończy się analiza – z wyjątkiem roku 2008, w którym zanotowano średnią sprzedaż nieco poniżej progu 60%. Najwyższe

Ilustracja 1: Średnia wysokość nakładów i sprzedaży w latach 1997-2013

względne wyniki sprzedaży osiągnięte zostały w roku 2003 i 2007, kiedy wartości te wyraźnie zbliżyły się do poziomu 70%. Wysokie wyniki sprzedaży w 2007 osiągnięte zostały, mimo zdecydowanego wzrostu średnich nakładów jednorazowych. Rozpowszechnianie płatne w 2007 roku wzrosło o 25% w stosunku do roku 2006 i był to najwyższy zanotowany w analizowanym okresie wzrost sprzedaży (w wartościach bezwzgl.). W podlegającym analizie siedemnastoletnim okresie wydawania periodyku, czterokrotnie nastąpił spadek wartości średniej sprzedaży: w roku 2000, 2004, 2008 i 2013. Można przypuszczać, że obniżenie wskaźników średniej sprzedaży w tych latach, wynikało z wyraźnego wzrostu średnich wysokości nakładów periodyku, które osiągnięte zostały w latach poprzedzających obniżkę sprzedaży. Wskaźnik sprzedaży w pozostałych latach podlegających analizie sukcesywnie notował wzrost wartości. W ostatnim roku analizy wartość ta pozostawała na poziomie 57,21%, przy nakładzie blisko 77 tys. egzemplarzy. Średnie wyniki sprzedaży w latach 1997-2013 przedstawione zostały również na Ilustracji 1.

Dynamika zmian objętości pisma w latach 1997-2013 wykazała dziesięciokrotne zmiany w tym zakresie. Objętość pisma zostaje znacznie zwiększona wraz z pojawieniem na rynku numeru 2/2001. Bogatsze o 16 stron pismo spowodowało jednocześnie wzrost ceny z 6,5 do 7 zł za egzemplarz. Kolejna zmiana liczby stron magazynu nastąpiła 4 lata później, czyli z początkiem 2005 roku. Po tej zmianie „Charaktery” liczyły kolejne 8 stron więcej, co dawa-

Tabela 2: Numery, w których nastąpiła zmiana objętości

Numer	Objętość
1/1997	52
1/2001	52
2/2001	68
1/2005	76
1/2006	84
1/2008	100
1/2009	116
12/2010	124
02/2012	116
01/2013	124

Źródło: opracowanie własne

Tabela 3: Numery, w których nastąpiła zmiana ceny

Numer	Cena w zł
1/1997	4
1/2001	6,5
2/2001	7
5/2001	7,5
1/2006	7,9
12/2006	8,9
1/2008	9,5
1/2009	9,95
12/2010	10,9
1/2012	12,5

Źródło: opracowanie własne

ło 76 stron. Interesujące jest także utrzymywanie tej samej liczby stron – na poziomie 52 przez pierwsze 4 lata ukazywania się pisma. Jednocześnie średni nakład w roku 2001 w stosunku do pierwszego roku wydawania periodyku został zwiększony niewiele ponad 5 tysięcy, co wskazuje jak niewielki nastąpił progres. Od 2005 roku można zaobserwować częstszy wzrost objętości magazynu. Rok 2006 przyniósł zwiększenie objętości do 84 stron. W roku 2008 liczba stron wynosiła już 100, a rok później 116 stron. Z końcem roku 2010 Redakcja zdecydowała się na ponowne zwiększenie objętości pisma do 124 stron. Ostatnia modyfikacja liczby stron pisma w analizowanym okresie została dokonana w pierwszym numerze 2013 roku. Zmiany, w których nastąpiły opisywane modyfikacje przedstawione zostały w Tabeli nr 2.

Elementem, który podlegał zmianie podczas całego okresu wydawniczego „Charakterów” była cena, która wzrosła w latach 1997-2013 dziesięciokrotnie. Zmiany w tym zakresie zaprezentowane zostały w Tabeli 3.

Zmiany częściowo związane były ze wzrostem objętości pisma, ale w roku 2001 wpływ mogło mieć też wygaśnięcie umowy z Państwowym Wydawnictwem Naukowym, będącym współwydawcą pisma do końca 2000 roku². Przez okres 7 miesięcy magazyn wydawany był jedynie przez Bogdana Białka – redaktora naczelnego pisma, a od numeru 8 z 2001 wydawcą zostały

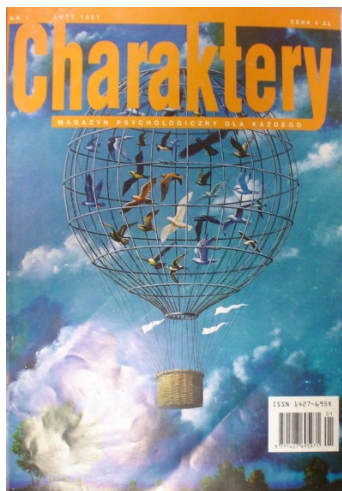
²Redakcja zawiadamia czytelników o zmianach jakie nastąpiły, „Charaktery” 2001, nr 1, s. 49.

Charaktery Sp. z o.o., od numeru 9 z 2001 roku redakcja zawarła umowę z nowym współwydawcą, którym stała się Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie³. Wzrost ceny niewątpliwie był spowodowany wprowadzeniem 7-procentowego podatku VAT na czasopisma. Zapewne sytuacja pisma związana z tymi zmianami, była powodem, że w lutym i maju nastąpił wzrost ceny jednostkowej magazynu w ciągu pierwszego półrocza 2001 roku. Przez kolejne 4,5 roku, licząc od połowy 2001 roku, cena utrzymywała się na poziomie 7,5 zł i wzrosła do 7,9 wraz z pierwszym numerem z 2006 roku. Kolejna zmiana ceny na 8,9 zł nastąpiła wraz z 12 numerem z roku 2006 i utrzymywała się bez zmian do końca 2007 roku. Wraz z początkiem nowego roku – 2008, cena magazynu została zwiększona do 9,5 zł za egzemplarz. Kolejna zmiana ceny w analizowanym okresie nastąpiła wraz z ukazaniem się pierwszego numeru w 2009 roku. Koszt jednego egzemplarza po tej modyfikacji wyniósł 9,95 zł i sytuacja ta została utrzymana do końca 2009 roku. Z końcem 2010 roku Redakcja zdecydowała na podniesienie ceny egzemplarza do 10,9 zł i po kolejnym roku wzrosła ona do 12,5 zł.

Rozwojowi pisma towarzyszyły zmiany pierwszej strony, która została wzbogacona dodatkowymi zapowiedziami artykułów, znajdujących się w numerze. W numerze 10 z 2005 roku nastąpiła przejściowa zmiana, polegająca na zastąpieniu jednego tematu przewodniego, któremu w znacznej części poświęcony był numer, znajdującego się od początku w górnej części okładki, na kilka głównych zagadnień, skupiających uwagę czytelnika na wybranych treściach. Do poprzedniej koncepcji jednego tematu głównego, prezentowanego bezpośrednio nad winiętą, powrócono wraz z ukazaniem się numeru 4 z 2006 roku, czyli omawiana modyfikacja przetrwała zaledwie 6 numerów. Zmianie uległo także miejsce, w którym umieszczane były informacje o cenie, numeracji, dacie wydania oraz numerze indeksu. Od początku analizowanego okresu do końca 2003 roku informacje te podawane były w lewej części okładki, wzdłuż bocznej krawędzi, a od roku 2004 znajdowały się bezpośrednio nad winiętą, co częściowo poprawiło ich czytelność. Umieszczenie tych danych uległo zmianie na początku 2009 roku, kiedy przeniesiono je w dolną, lewą część pierwszej strony. Ponadto numeracja i temat przewodni numeru od początku 2008 roku zostały powtórzone na grzbiecie magazynu, ułatwiając poszukiwanie konkretnego numeru osobom prenumerującym, bądź szukającym jego na bibliotecznej półce. Dodatkowym elementem, który

---

³List od redaktora naczelnego, „Charaktery” 2001, nr 9, s. 4.

Ilustracja 2: „Charaktery”, nr 1/1997

Ilustracja 3: „Charaktery”, nr 12/2013

pojawił się w 1 numerze z 2007 roku na okładce, w otoczeniu opisywanych informacji, była wysokość jednorazowego nakładu pisma. Sytuacja ta nie ulegała zmianom do końca 2009 roku. Dla zobrazowania pewnych zmian, które pojawiły się na pierwszej stronie periodyku posłużą Ilustracje 2 i 3, przedstawiające okładki z pierwszego i ostatniego numeru omawianego okresu.

Elementem, który wpływa za rozpoznawalność magazynu jest jego winieta. Każda dająca się zauważyć zmiana w wyglądzie pisma może niekorzystnie wpłynąć na jego odbiór wśród czytelników. Redakcja „Charakterów” zdecydowała się jedynie raz na taką zmianę, która dokonana została w numerze 12/2006 roku, czyli po 10 latach ukazywania się miesięcznika. Zmiana polegała na przeformułowaniu podtytułu przedstawionego na Ilustracji 4 z: „Magazyn psychologiczny dla każdego” na „Magazyn psychologiczny”, co zostało zobrażone na Ilustracji 5. Podtytuł znajdujący się u dołu tytułu wyróżnionego czcionką o większym rozmiarze, został ukazany na pustym tle, eliminując przedłużenie litery „y”, występującej w tytule czasopisma, będącego tłem dla podtytułu w okresie przed modyfikacją. Zmiany te objęły także wielkość czcionki podtytułu, który od numeru 12/2006 roku był przedstawiony za pomocą małych liter, ale jednocześnie stopień pisma w porównaniu do okresu przed zmianą uległ zwiększeniu. Zmiana podtytułu „Charakterów” mogła mieć na celu zawężenie kręgu odbiorców. Kolorystyka winiety na przestrzeni lat podlegała nieznacznym zmianom, które zdaje się nie wpływały znacząco na rozpoznawalność periodyku.

Charaktery

MAGAZYN PSYCHOLOGICZNY DLA KAŻDEGO

Ilustracja 4: Winieta magazynu „Charaktery” nr 11/2006

Charaktery

magazyn psychologiczny

Ilustracja 5: Winieta magazynu „Charaktery” nr 12/2006

Wyróżniającym się na tle innych popularnonaukowych magazynów elementem omawianego periodyku była jego szata graficzna. Odpowiedzialność za okładki wyróżniające się klimatem i charakterem, dopasowane do prezentowanych treści przejął Rafał Olbiński – polski malarz, grafik, twórca plakatów i współtwórca wizerunku graficznego „Charakterów”. Regularnym tworzeniem okładek dla magazynu zajmował się od 1997 do 2003 roku. W okresie późniejszym okazjonalnie wykonywał on okładki dla redakcji magazynu psychologicznego. Z końcem roku 2005 jego współpraca z pismem została zakończona. Tworzeniem okładek dla pisma od 2004 roku zajmowało się wiele osób wykonujących zawód plastyka, grafika, ilustratora i malarza. Wśród wykonawców tego elementu pisma w analizowanym okresie znaleźli się: Antena Boy, Dorota Czereśnia-Janicka, Wiktor Franko, Mieczysław Górowski, Małgorzata Herba, Bożena Jankowska, Zygmunt Januszewski, Joanna Jarzabek, Łukasz Kamieniak, Mariusz Kaczmarek, Dariusz Klimczak, Halina Kuźnicka, Da-

riusz Miliński, Igor Morski z Morski Studio Graficzne, Bogna Otto-Węgrzyn, Agnieszka Przerwa, Piotr Sokołowski, Kuba Sowiński, Grzegorz Stańczyk, Agata Stomma, Marianna Sztyma, Paweł Świącicki i Leszek Wiśniewski. Ciekawe graficznie opracowane okładki były wielokrotnie nagradzane, m.in. wyróżnieniem Okładka Roku w konkursie Izby Wydawców Prasy⁴.

Ważną część materiału, który znajdował się na kartach periodyku stanowiły zamieszczane reklamy. W pierwszym numerze pisma z 1997 roku został opublikowany po raz pierwszy cennik reklam, zawierający oprócz cen za poszczególne formaty także warunki techniczne, które powinny być spełnione, by reklama została przyjęta. W pierwszych dwóch numerach reklamy nie zostały zamieszczane, ponieważ w numerze pierwszym redakcja określiła czas realizacji nadesłanych zamówień, który wynosił 8 tygodni. Powierzchnia, którą twórcy czasopisma zostawiali dla reklamodawców na przestrzeni lat ukazywania pisma ulegała zwiększaniu. W pierwszym numerze 2002 roku reklamy obejmowały niespełna 4%⁵ powierzchni całego pisma, liczącego wówczas 68 stron. Niewielki przełom nastąpił już w kolejnym numerze, w którym 9,26%⁶ pokrywały reklamy i tendencja ta utrzymywała się na zbliżonym poziomie przez długi okres, a objętość magazynu pozostawała aż do końca 2004 roku bez zmian. Powierzchnia przeznaczona na reklamy w 2013 roku ustalona była na poziomie 13-14%⁷ całości magazynu liczącego wówczas 124 strony.

Ważnych informacji o profilu odbiorcy, do którego kierowane było pismo dostarcza zawsze różnorodność reklam. Profil magazynu i jego czytelników sprawia, że powierzchnia reklamowa wypełniana była głównie przez nowości wydawnicze z dziedziny psychologii, warsztaty, szkolenia i terapie psychologiczne. W związku z tym, że niemal 2/3 czytelników badanego pisma stanowiły kobiety, tematyka reklam silnie związana była z tą kategorią odbiorców, a dotyczyła dużej gamy produktów mogących wywołać zainteresowanie właśnie u kobiet. Charakter pisma sprawił, że wśród zamieszczanych reklam wiele dotyczyło ogólnej kategorii produktów prozdrowotnych, a mianowicie suplementów diety, a także leków dostępnych bez recepty, umożliwiających pacjentom samoleczenie w powszechnych dolegliwościach. Ceny zamieszczania

---

⁴A. Białek, *Czytelnicy lubią psychologię*, [w:] Portal „Rynek Prasowy”, 11 marca 2011 [dostęp: 10 sierpnia 2014]

⁵Opracowanie własne na podstawie czasopisma „Charaktery” 2002, nr 1.

⁶Opracowanie własne na podstawie czasopisma „Charaktery” 2002, nr 2.

⁷Opracowanie własne na podstawie czasopisma „Charaktery” 2009, nr 1, 12.

Tabela 4: Ceny reklam w poszczególnych formatach w roku 1997 oraz 2013

Format reklamy	Cena w zł (1997)	Cena w zł (2003)
1/1 strona	4 000	23 500
1/2 strony	2 200	14 500
2/3 strony	2 800	9 900
1/3 strony	1 600	7 150
1/4 strony	1 100	6 050
II strona okładki	5 200	23 500
III strona okładki	5 200	20 500
IV strona okładki	6 000	26 500

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostępnych na stronie internetowej „Charakterów”, <http://charaktery.eu>, [Dostęp: 15 sierpnia 2014], oraz cennika reklam zamieszczonego w numerze 1/1997 (s. 50)

reklam w porównywanych okresach przedstawia tabela nr 4. Analiza cen za poszczególne formaty reklam w dwóch okresach – pierwszym roku wydawania pisma oraz w roku 2013, który ogranicza zasięg formalny analizy, pozwala na ukazanie dynamiki wzrostu cen obejmującej badany trzynastoletni okres. W tym okresie ceny netto za umieszczanie reklam wzrosły od 353%-659%. Najmniejszy wzrost objął reklamy umieszczane na 2/3 strony, za które w roku 1997 trzeba było zapłacić 2 800 zł, natomiast w roku 2013 cena ta wynosiła 9 900 zł, czyli trzy i półkrotnie więcej w stosunku do tych określonych na początku 1997 roku. Największy wzrost cen zauważyć można w przypadku formatu obejmującego 1/2 strony, który na przestrzeni lat wydawania pisma podrożał sześć i półkrotnie. Najwyższą cenę w obu porównywanych latach trzeba zapłacić za zamieszczenie reklamy na IV stronie okładki, natomiast koszt umieszczenia reklamy na II stronie okładki był jednakowy.

Format periodyku ulegał niewielkim modyfikacjom. Od początku wydawania pisma do ostatniego numeru w 2003 roku, jego wymiary wynosiły 205×294 mm, a od pierwszego numeru w 2004 roku magazyn ukazywał się w formacie 205×280 mm. Ostatnia zmiana formatu w analizowanym okresie dokonana została na początku 2009 roku. Od tego momentu format „Charakterów” wynosił 205×270 mm.

Teksty zamieszczane w periodyku łamane były w przeważającej części na trzy szpalty. Mniej obszernie artykuły łamano na dwóch szpaltach, ale zdarzały się też co prawda rzadkie przypadki tekstów w jednej kolumnie i podobnie było w przypadku materiałów cztero szpaltowych. W magazynie stosowa-

no też dwa, a nawet trzy rodzaje łamania tekstów na jednej stronie, co niekorzystnie wpływało na przejrzystość zamieszczanych treści.

Produkcja i skład tekstu od początku druku pisma wykonywane były w Studio Full Scan w Kielcach. Zmiana w tym zakresie nastąpiła w marcu 2004 roku, od którego to roku skład tekstu odbywał się w DTP Studio „Charaktery” kierowanym wówczas przez Adama Cedro. Proces druku magazynu na przestrzeni analizowanych 13 lat charakteryzował się licznymi zmianami – zwłaszcza w początkowym okresie istnienia „Charakterów” na rynku prasowym. Drukowanie pisma w początkowym okresie jego ukazywania się odbywało się w drukarni Elanders Polska Sp. z o.o. w Płońsku. Po kilku wydrukowanych numerach druk przeniesiono do Zakładów Graficznych – Piła. Kolejna zmiana nastąpiła pod koniec pierwszego roku wydawania magazynu. Proces drukowania odbywał się wówczas w Zakładach Drukarskich ATEXT S.A. w Gdańsku. Wieloletni okres stabilizacji w tym zakresie przyniosło przeniesienie realizacji druku pisma do drukarni POLIGRAFIA S.A., znajdującej się w Kielcach przy ul. Górnej 21. Kolejna zmiana miejsca druku nastąpiła w marcu 2006 roku. Wówczas ten etap procesu wydawniczego realizowany był w RR Donnelley Kielce S.A., znajdującej się przy al. Solidarności 24. Po likwidacji oddziału kieleckiego oddziału firmy, druk „Charakterów” odbywał się w RR Donnelley Europe Sp. z o.o., prawdopodobnie⁸ w Starachowicach przy ul. Bema 2c. Drukowanie magazynu w tym miejscu realizowane było na papierze typu: Leipa Ultra lux Silk 70 g⁹ (środek magazynu), natomiast okładka drukowana była na papierze: kreda błysk 170 g z lakierem dyspersyjnym błysk I+O. Parokrotne zmiany miejsca druku nie przyczyniły się do obniżenia poziomu produkcji pisma. Zmiany te – zwłaszcza w pierwszych latach ukazywania się periodyku – nie spowodowały wzrostu ceny za jeden egzemplarz, a wykorzystany do druku papier, mimo wielokrotnego zmieniania drukarni, charakteryzował się takimi samymi właściwościami.

Struktura „Charakterów” w początkowym okresie wydawania pisma nie była ściśle określona. Magazyn zbudowany był z działów, które gościły na jego łamach z różną częstotliwością, ale pojawiały się też takie, które w strukturze pisma znajdowały się przez parę numerów. W związku z tym, że redakcja nie

---

⁸W stopce redakcyjnej nie zamieszczono adresowej informacji dotyczącej miejsca druku. Drukarnia RR Donnelley Europe Sp. z o.o. posiada w Polsce 3 oddziały: dwa w Krakowie i jeden w Starachowicach. Geograficznie bliżej siedziby redakcji w Kielcach, usytuowana jest drukarnia w Starachowicach, stąd przypuszczenie, że druk realizowany był w tym miejscu.

⁹Stopka redakcyjna „Charakterów”, nr 4/2010.

określiła w pierwszych czterech latach wyraźnej struktury, wyróżnić należy działy pojawiające się w piśmie z różną częstotliwością, do których zaliczyć należy następujące: *Psychologia w szkole*, *Poczta*; *Charakterystyki Janusza Kapusty*, *Szkice z filozofii potocznej*, *Obrazy – słowa – dźwięki*, *Książnica*, *Psychopapka*, *Poradnia*, *Ex Cathedra*, *Uczucia*, *Zachowania*, *W mediach* (od numeru 1/1998 pod zmienioną nazwą *Spod prasy*), *Konteksty*, *Dialogi*, *Ja to wytłumaczę* (od 8/2000), *Charaktery poprawiają charaktery* (od 1/2000 roku), oraz *O szczęśliwy poród* (od 2/2000 do 12/2000). Redakcja „Charakterów” wspólnie z Fundacją „Rodzić po ludzku” rozpoczęła akcję „O szczęśliwy poród” i związany z tym cykl artykułów. Czytelniczki magazynu zostały zaproszone do udziału w inicjatywie powstałej z potrzeby ustalenia standardów opieki psychologicznej, która powinna być zagwarantowana kobiecie oczekującej narodzin dziecka. Przygotowany raport na podstawie listów czytelniczek przekazany miał zostać do instytucji, które odpowiedzialne były za istniejący w Polsce system opieki nad przyszłymi matkami¹⁰. W okresie przygotowywania numeru 3 z 2001 roku redakcja zdecydowała się wprowadzić w nim stałe działy, które z biegiem czasu podlegały nieznacznym przekształceniom. Jednocześnie należy podkreślić, że poza działami o charakterze stałym na łamach „Charakterów” ukazywały się równoległe działy, które takiego charakteru nie zachowały przez dłuższy okres. Struktura zaproponowana przez redakcję pisma w numerze 3. z 2001 roku obejmowała 9 następujących działów: *Poczta*, *Galeria*, *Charakterystyki*, *Codziennosc*, *Książnica*, *Księgarnia*, *Psychopapka*, *Psychowieści* oraz *Psychologia w sieci*. Następny numer zawierał także kolejne 2 stałe działy: *Szkice z filozofii potocznej*, a także *Klub Książki*. Należy zaznaczyć, że część z wymienionych działów pojawiło się w strukturze magazynu wcześniej, lecz nie można było ich zaliczać do działów stałych „Charakterów”. Przykładem może być dział *Szkice z filozofii potocznej*, za który od początku wydawania pisma odpowiadał Alosza Awdiejew – autor 98 felietonów, które regularnie ukazywały się do 3/2005¹¹. W marcu 2005 jego współpraca z pismem została przerwana, po czym do redakcji Awdiejew powrócił w styczniu 2006 i kontynuował tworzenie tekstów do działu, którym się wcześniej zajmował. W okresie zawieszenia jego działalności w „Charakterach”, redakcja wprowadziła dział *I Na Dodatek*, który zaprzestano drukować wtedy, kiedy do pisania felietonów wrócił Alosza

¹⁰ Informacja o organizowanej akcji przez redakcję i fundację „Rodzić po ludzku”, „Charaktery” 2000, nr 2, s. 20.

¹¹ P. Żak, *Nasze Sto Numerów*, „Charaktery” 2005, nr 5 s. 39

Awdiejew. W numerze 8/2001 dostarczaniem materiałów do nowego działu *Życie Pośród Nas* zajął się ks. Jan Sochoń. Swe teksty publikował przez kolejne 7 numerów, po czym dział zniknął z łam miesięcznika. Kolejne zmiany w strukturze stałych działów odnotować można w numerze przełomowym lat 2002/2003, w którym pojawił się dział *Poradnia Filozoficzna*, do którego teksty przygotowywał Jacek Jadecki. Wchodził on w skład stałych działów pisma do numeru 12/2004. Modyfikacja w strukturze działów wystąpiła także na przełomie lat 2006/2007. Polegała ona na włączeniu *Agencji Chara-Kiri* do działów stałych. Pod koniec roku 2007 redakcja wprowadziła zwiastun nowego działu o charakterze stałym – *Latarnik* regularnie ukazujący się od numeru 1/2008, na łamach którego zamieszczane były porady dotyczące problemów występujących m.in. w domu, szkole, pracy. Wśród działów, które regularnie ukazywały się na łamach pisma od numeru 1/2008, zaliczyć można: *Co, gdzie, kiedy* – zawierający zbliżające się terminy konferencji, sympozjów z dziedziny psychologii. W strukturę działów stałych włączono wtedy felietony Jerzego Maksymiuka, który opracowywał teksty do działu *Maksymalnie*, jak również felietony Tomasza Różyckiego publikującego swe teksty w dziale „Przewodnik”. W numerze 8/2008 redakcja zdecydowała się na włączenie do działów stałych felietonów Anny Sobolewskiej. Jej artykuły czytelnicy mogli przeczytać w dziale *Sobolewska – Mapy duchowe*.

W pierwszej połowie 1997 roku „Charaktery” zostały członkiem Związku Kontroli Dystrybucji Prasy (ZKDP) i jednocześnie członkiem spółki Polskie Badania Czytelnictwa (PBC), czyli organizacji specjalnie powołanej do badania czytelnictwa prasy. Członkostwo w obu organizacjach jest utrzymywane do chwili obecnej. Do założeń programowych Związku należy współtworzenie etycznych i biznesowych standardów regulujących polski rynek prasowy, m.in. poprzez dostarczanie obiektywnych i starannie zweryfikowanych informacji o nakładach i rozpowszechnianiu tytułów prasowych. Publikacja zweryfikowanych przez ZKDP wyników sprzedaży i rozpowszechniania prasy oraz badań czytelnictwa realizowanych przez spółkę PBC umożliwia ochronę rynku prasowego i reklamowego przed nieuczciwą konkurencją. Dane te są rzetelnym punktem odniesienia akceptowanym zarówno przez sprzedających, jak i kupujących powierzchnię reklamową w prasie. Umożliwiają bowiem nie tylko obiektywne ustalenie pozycji tytułu prasowego na tle konkurencji, ale także precyzyjne zaplanowanie kampanii reklamowych¹².

---

¹²Założenia programowe ZKDP, [dostęp: 3 sierpnia 2014]

Odpowiedzialność za stronę graficzną magazynu spoczywała na Januszu Kapuście – polskim rysowniku, malarzu i scenografie. Swoje zadania wykonywał samodzielnie do 2003 roku, po czym od numeru 1/2004 za graficzne opracowanie miesięcznika odpowiadały jeszcze dwie osoby: Maja Witecka oraz Adam Cedro. Od początku 2007 roku w „Charakterach” nad stroną wizualną pisma pracowali Maja Tokar i Dariusz Ryn. Skład tego zespołu ustanowiony na początku 2007 roku obowiązywał do końca 2009 roku. W lutym 2010 roku dołączyła do tej grupy Karolina Kępa.

Wydawnictwo Charaktery Sp. z o.o. stworzyło we wrześniu 2007 roku Portal Psychologiczny „Charaktery”. Portal ten umożliwił kontynuowanie publikowania treści od 1999 roku, które wcześniej dostępne były na stronie internetowej magazynu psychologicznego „Charaktery”. W związku z utworzeniem przez wydawnictwo Charaktery Sp. z o.o. nowych periodyków: w 2004 roku magazynu „Psychologia w szkole”, w 2006 pisma „Psychologia dziś”, oraz w 2007 roku czasopisma „Style i charaktery”, powstała potrzeba uporządkowania informacji o podejmowanych przez wydawnictwo inicjatywach i stworzenia miejsca, w którym mogliby się spotkać czytelnicy wszystkich czterech pism. Portal Psychologiczny skupiony był wokół miesięcznika „Charaktery” oraz pozostałych periodyków ukazujących się w tym wydawnictwie. Misją tego portalu było popularyzowanie wiedzy psychologicznej. Na portalu dostępne było forum, na którym zarejestrowani użytkownicy mogli się komunikować z innymi czytelnikami pism tworzonych przez wydawnictwo Charaktery Sp. z o.o. Osoby zainteresowane wydawanymi przez wydawcę „Charakterów” magazynami i książkami mogli dokonać zakupu w sklepie internetowym dostępnym na portalu. Wśród opublikowanych na stronie wybranych artykułów, można było znaleźć biogramy autorów i wyjaśnienie trudnych terminów w internetowym słowniku psychologicznym. Miesięcznie – zgodnie z deklaracjami członków redakcji – portal odwiedza ponad 150 tysięcy użytkowników¹³.

---

¹³ *Najbardziej CHARAKTERYSTYCZNA prezentacja*, [w:] „Charaktery – Portal Psychologiczny”, [dostęp: 2 sierpnia 2014]

Zakończenie

Zapotrzebowanie na materiały prezentowane w czytelnej formie, mające promować przystępną dla szerszego grona odbiorców wiedzę dotyczącą ludzkich zachowań, zapoczątkowano poprzez zamieszczanie w wysokonakładowych dziennikach „kącików psychologicznych”. Odpowiadając na potrzeby czytelników, zaczęto prowadzić prace zmierzające do stworzenia periodyku, który spełniałby oczekiwania odbiorców, tj. prezentował treści psychologiczne w sposób odmienny od tego, jakim spotykano się w pismach o charakterze *stricte* naukowym. Na polskim rynku prasowym przez długi czas nie było czasopisma psychologicznego poruszającego w sposób zrozumiały dla przeciętnego czytelnika kwestie z dziedziny psychologii i nauk pokrewnych, które byłoby w całości poświęcone wspomnianej tematyce. Przełom nastąpił w momencie, gdy na rynku wydawniczym w 1997 roku pojawiło się czasopismo „Charaktery. Magazyn Psychologiczny”, które wypełniło istniejącą niszę na rynku i spełniało zapotrzebowanie czytelników na teksty psychologiczne o charakterze popularnonaukowym.

Miesięcznik ten ma sprecyzowaną grupę czytelników, którzy doceniają wysoki poziom edytorski pisma, rozwijany od pierwszego numeru wydane-go w lutym 1997 roku. Szata graficzna stanowi silny atut pisma, a wynika to z faktu, iż odpowiedzialność za ten element spoczywał od początku na profesjonalistach wykonujących zawód plastyka, malarza, grafika, a także ilustratora. Na tym polu szczególnie wyróżniała się osoba Rafała Olbińskiego, który z redakcją regularnie współpracował przez pierwsze siedem lat wydawania periodyku. Był on także twórcą plakatów i współtwórcą wizerunku graficznego „Charakterów”.

Do tej pory miesięcznik nie doczekał się naukowego opracowania, ale nie oznacza to, że nie cieszy się zainteresowaniem wśród czytelników. Dowodem na to mogą być dane o średniej jednorazowej wysokości nakładu, która w pierwszym roku wydawania wynosiła 34 tys. egzemplarzy, poprzez rok 2001, w którym wartość ta uzyskała blisko 40 tys. egzemplarzy, aż po rok 2013, gdzie średnia jednorazowa wysokość nakładu wyniosła niecałe 77 tys. egzemplarzy.

W pracy pokazano, że na uzyskaną pozycję na rynku prasowym, wpływ miało wiele czynników. Bardzo ważny był przy tym skład redakcyjny, w którym na przestrzeni lat nie można zanotować gwałtownych i częstych zmian, a Bogdan Białek – twórca i redaktor naczelny, konsekwentnie realizował cele pisma, które poprawiało się pod względem merytorycznym i edytorskim.

Recenzja wydawnicza pracy: *Charaktery (1997–2013)*. *Monografia pisma*

dr Dorota Degen

Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK

UWAGI WSTĘPNE

Przedstawiona do recenzji praca Piotra Rudery to pierwsza tak szeroka próba analizy prasoznawczej założonego w 1997 roku czasopisma „Charaktery”. Przedstawiono w niej historię czasopiśmiennictwa psychologicznego i pedagogicznego, na tle której ukazano proces rozwoju psychologicznej prasy popularnonaukowej, do której należy omawiany magazyn. W pracy uwzględniono zarówno historię utworzenia periodyku, jak i najważniejsze zmiany w strukturze samych „Charakterów”. Dokonano pełnej analizy formalnej i przywołano najważniejsze wątki tematyczne.

OCENA MERYTORYCZNA

Układ i struktura omawianej pracy nie budzą zastrzeżeń. Rozprawa składa się z czterech rozdziałów, z czego pierwsze dwa stanowią wprowadzenie do właściwej analizy. Pierwszą część tworzy uporządkowany przegląd czasopiśmiennictwa z zakresu psychologii i pedagogiki. Natomiast rozdział drugi to zwarta, rzeczowa i obszerna prezentacja samego periodyku. W pozostałych dwóch częściach pracy Autor przedstawił analizę periodyku pod kątem formalnym i jego treści. Przyjęty podział uważam za bardzo trafny.

Sposób prezentacji treści wykracza poza standardowe przywołanie najważniejszych wątków tematycznych z badanego zakresu. Autor ze swobodą prezentuje też zebrany materiał. Dowodzi to nie tylko rzetelności badawczej, ale i autentycznego zainteresowania przywoływanymi zagadnieniami z zakresu psychologii. Piotr Rudera właściwie wykorzystał źródło jakim był omawiany periodyk. W pierwszym rozdziale pracy przywołał potrzebne opracowania poświęcone prasie z zakresu psychologii i pedagogiki. Wykorzystał umiejętnie również dostępne źródła elektroniczne.

Pewien niedosyt budzi dość krótkie zakończenie, które można byłoby ewentualnie poszerzyć.

OCENA FORMALNEJ STRONY PRACY

Strona formalna pracy nie budzi zastrzeżeń. Język rozprawy jest poprawny, właściwy do typu opracowania. Całość wymaga jeszcze jednak korekty końcowej. Przypisy, bibliografia – stosowane konsekwentnie. Tekst uzupełniają właściwie dobrane materiały dodatkowe, zestawienia oraz ilustracje. Uwagi szczegółowe dołączone zostały do tekstu maszynopisu przedłożonego do recenzji.

Po drobnej korekcie praca pt. *Charaktery (1997–2013). Monografia pisma* może zostać opublikowana. Spełnia wszystkie wymogi formalne dla prac drukowanych.

Spis tabel

1	Wysokość nakładów i dystrybucji „Charakterów” w latach 1997-2013	42
2	Numery, w których nastąpiła zmiana objętości	44
3	Numery, w których nastąpiła zmiana ceny	44
4	Ceny reklam w poszczególnych formatach w roku 1997 oraz 2013	49

Spis ilustracji

1	Średnia wysokość nakładów i sprzedaży w latach 1997-2013	43
2	„Charaktery”, nr 1/1997	46
3	„Charaktery”, nr 12/2013	46
4	Winieta magazynu „Charaktery” nr 11/2006	47
5	Winieta magazynu „Charaktery” nr 12/2006	47

Bibliografia

ŹRÓDŁA

1. „Charaktery. Magazyn Psychologiczny”, Wydawnictwo: Charaktery Sp. z o.o., 1997-2009, ISSN: 1427-695X.

OPRACOWANIA DRUKOWANE

1. Bajorek A., *Rola prasy pedagogicznej w propagowaniu innowacji pedagogicznych*, [w:] *Nowatorskie tendencje w edukacji wczesnoszkolnej*, pod red. Jana Kidy, Rzeszów 1998.
2. Domański C. W., *Polskie czasopisma psychologiczne w latach 1918-2000*, „Przegląd Psychologiczny” 2001, T. 44, nr 1, s. 151-157.
3. Drozd E., *Prezentacja czasopism z zakresu pedagogiki specjalnej*, „Szkoła Specjalna” 2001, nr 5, s. 305-308.
4. Filipowicz F., *Zarys rozwoju polskiego czasopiśmiennictwa pedagogicznego*, [w:] *Czasopiśmiennictwo pedagogiczne w Polsce Ludowej*, pod red. Franciszka Filipowicza, Warszawa 1981.
5. Możdżeń S. I., *Historia Wychowania 1918-1945*, Kielce 2000, s. 182-186.
6. Nielicki A., *Psychologia jednostki Gordona W. Allporta*, [w:] *Klasyczne i współczesne koncepcje osobowości*, pod red. Anny Gałdowej, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 1999, T. 1.
7. Pawłowska A., *Charakterystyka polskiego czasopiśmiennictwa pedagogicznego przełomu XIX i XX wieku*, *Debiuty Naukowe WSHE* 1998, T. 1, s. 55-62.
8. Pervin L. A., John O. P., *Osobowość: teoria i badania*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2002.
9. Rausz M., *Zmiany oferty wydawniczej polskich czasopism pedagogicznych po 1989 roku a czytelnicтво środowiska uczelni pedagogicznej (na przykładzie WSP w Krakowie)*, [w:] *Działalność usługowa, informacyjna i dydaktyczna bibliotek naukowych: materiały konferencyjne*, Słupsk 13-14 czerwca 1996 r., Słupsk 1996, s. 67-75.
10. Sillamy N., *Słownik psychologii*, Katowice: Wydawnictwo Książnica, 2002.
11. *Słownik psychologiczny*, pod red. Włodzimierza Szewczuka, Warszawa: Wiedza Powszechna, 1979.
12. Stachowski R., *Początki polskiego czasopiśmiennictwa psychologicznego*, „Czasopismo Psychologiczne” 1995, T. 1, nr 1-2, s. 65-78.
13. Trzebińska E., Łuczyńska A., *Psychologia Jakości Życia*, „Psychologia Jakości Życia” 2002, nr 1, s. 55-58.

OPRACOWANIA ELEKTRONICZNE

1. Białek A., *Czytelnicy lubią psychologię* [w:] Portal „Rynek Prasowy”, [dostęp: 10 sierpnia 2014]
<http://www.rynekprasowy.pl/czytelnicy-lubia-psychologie/>
2. *Bogdan Białek – biografia*, oprac. W. Ornat, [w:] Portal Uniwersytetu Jagiellońskiego [dostęp: 21 sierpnia 2014]
https://www.uj.edu.pl/c/document_library/get_file?uuid=92317f91-6c45-44b9-8252-dedcb869f6aa&groupId=10172
3. Ceny netto za zamieszczanie reklam na łamach „Charakterów”, [dostęp: 15 sierpnia 2014]
<http://www.mediabuy.pl/prasa/Charaktery>
4. *Charaktery w liczbach*, „Charaktery – Portal Psychologiczny”, [dostęp: 9 sierpnia 2014]
<http://www.charaktery.eu/reklama/>
5. Giemza J., *Rozmowy: Bogdan Białek – Człowiek z charakterem*, 09 marca 2007 [dostęp: 13 sierpnia 2014]
http://www.wici.info/News,rozmowy_bogdan_bialek_czlowiek_z_charakterem,9108.html
6. Informacja o wydawanych przez Charaktery Sp. z o.o. periodykach, [dostęp: 10 sierpnia 2014]
<http://www.charaktery.eu>
7. Komunikaty Związku Kontroli Dystrybucji Prasy za lata 1997-2013, [dostęp: 19 sierpnia 2004]
<http://www.zkdp.pl/>
8. *Konkurs o indeks*, [w:] „Charaktery – Portal Psychologiczny”, [dostęp: 20 sierpnia 2014]
<http://www.charaktery.eu/konkursy/>
9. *Pomiar Społeczeństwa Informacyjnego 2012*, Międzynarodowy Związek Telekomunikacyjny, Radio „Głos Rosji”, 11 października 2012 [dostęp: 25 sierpnia 2014]
http://polish.ruvr.ru/2012_10_11/Internet-uzytownicy-swiat/
10. Prezentacja magazynu „Sens. Nowoczesny Magazyn Psychologiczny”, [dostęp: 8 sierpnia 2014]
http://zwierciadlo.pl/uploads/PDF/Prezentacja_Sens_2010_WWW.pdf
11. Prezentacja pisma „Charaktery. Magazyn psychologiczny”, „Charaktery – Portal Psychologiczny”, [dostęp: 8 sierpnia 2014]
[http://www.charaktery.eu/zdjecia/files/prezentacja\(1\).pdf](http://www.charaktery.eu/zdjecia/files/prezentacja(1).pdf)
12. Raport ZKDP – Rejestr tytułów kontrolowanych
<http://www.zkdp.pl/images/Rejestr%20tytulow%20kontrolowanych.pdf>
13. Strona WWW Wydawnictwa Zwierciadło, [dostęp: 12 sierpnia 2014]
<http://www.zwierciadlo.pl/>
14. „Studia Psychologiczne”, [dostęp: 11 sierpnia 2014]
<http://www.studiapsychologiczne.pl/index.php>

15. Założenia programowe ZKDP, [dostęp: 3 sierpnia 2014]
<http://www.zkdp.pl/index.php?d=1&p=1&t=3>
16. *Wydanie specjalne „I ty i ja”*, „Charakery – Portal Psychologiczny”, [dostęp 17 sierpnia 2014]
http://www.charakery.eu/wydanie_specjalne_charakterow/2012/i%20ty%20i%20ja%20-%20tom%20I/

Indeks osób

- Abramowski Edward, 2
Anderman Janusz, 21
Awdiejew Alosza, 20, 22, 29
- Bąbel Przemysław, 22
Błachowski Stefan, 2, 3
Bańka Augustyn, 4
Babiński Eugeniusz, 1, 7
Bajorek Anna, 7, 8
Baley Stefan, 2
Banasiak-Parzych Beata, 22
Barczewska Z., 35
Baryła Wiesław, 34
Białęcka-Pikul Marta, 40
Białek Andrzej, 21, 22, 48
Białek Bogdan, 5, 21, 22, 44, 55
Białek J., 30
Binder Marek, 20, 22, 33
Bojanowska Ela, 21
Bortnowska Halina, 22
Boy Antena, 47
Bralczyk Jerzy, 36, 37
Brzeziński Jerzy, 22
- Cedro Adam, 21, 50, 53
Cialdini R.B., 27
Copeland P., 38
Czemierowski H., 39
Czereśnia-Janicka Dorota, 47
Czernuszczyk Michał, 22
- Dawid Jan Władysław, 1
Dickstein Samuel, 7
Doliński Dariusz, 22, 27, 34
Domański Cezary, 1, 15, 37
Domasio Antonio, 27
Domosławski Artur, 21
Droga Katarzyna, 22
- Eliasz Andrzej, 18
Estkowski Ewaryst, 6
Fabjański Marcin, 21
- Felis Szczepan, 21
Filipowicz Franciszek, 10, 12
Franko Wiktor, 47
- Günther Ernest, 6
Górowski Mieczysław, 47
Giemza Joanna, 17, 18
Goryniak Martyna, 22
Gruszczynska Danuta, 32
Grzybowski Szczepan, 22
Gurba E., 38
- Hamer D., 38
Hamer Hanna, 40
Hampson S.E., 38
Hornowska E., 38
- Jabłoński Kuba, 37
Jadacki Jacek, 32, 33
Jadecki Jacek, 52
Jagięła J., 39
Jankowska Bożena, 47
Januszewski Zygmunt, 47
Jarząbek Joanna, 47
Jastrow Joseph, 15
Jedliński Krzysztof, 21, 22
Joteyko Józefa, 2
- Kępa Karolina, 53
Kaczmarek Mariusz, 47
Kaczyńska-Maciejowska Renata, 36
Kaczyński Jarosław, 29
Kamieniak Łukasz, 47
Karczewski Witold, 28
Karpowicz Ignacy, 22
Kenrick D., 27
Klimczak Dariusz, 47
Kończakowska Joanna, 17
Kofta Mirosław, 22
Konwicky Tadeusz, 22
Kozłowski Tomasz, 22
Król-Fijewska Majka, 27

Krzemionka-Brózda Dorota, 21, 22, 35
Kuźniacka Halina, 47
Kubicka D., 40
Kubisz Jerzy, 7
Kucińska Marzenna, 22, 31, 32
Kwiatkowska-Żak I., 30

Liberska Hanna, 38, 39
Lubiński Józef, 21

Łukaszewski Wiesław, 19, 20, 22, 26

Mądzik Leszek, 22
Małgorzata Herba, 47
Małysz Adam, 39
Maj Bronisław, 30
Maksymiuk Jerzy, 22, 33, 52
Markiewicz Piotr, 22
Maruszewski Tomasz, 22
Matuszewska Mirosława, 39
Melibruda Jerzy, 22
Mellibruda Jerzy, 21
Mieścicka-Mellibruda Lidia, 39
Miliński Dariusz, 48
Milska-Wrzosińska Zofia, 27
Miodek Jan, 36, 37
Możdżeń Stefan I., 8
Morski Igor, 22, 48

Neuberg S.L., 27
Nosal Czesław S., 22, 27, 38
Nowak Adam, 17

Olbiński Rafał, 20, 47, 55
Oleszkiewicz A., 35
Osiatyński Wiktor, 35
Otto-Węgrzyn Bogna, 48

Pawłow Iwan, 37
Pawłowska Anna, 5, 7
Plutowicz Jerzy, 22
Przerwa Agnieszka, 48
Puffke Emma, 6

Różycki Tomasz, 52
Randolph Michael, 35

Rausz Monika, 12, 13
Reuter Magdalena, 22
Reykowski Janusz, 3
Ryń Dariusz, 22
Ryn Dariusz, 53
Ryn Zdzisław, 22, 39
Rzepecki Ludwik, 6

Schier Katarzyna, 39
Siuta Jerzy, 21, 22
Skalski M., 26
Skarżyńska Krystyna, 22, 26, 39
Sobolewska Anna, 22, 34, 52
Sochoń Jan, ks., 33, 52
Sokołowski Piotr, 48
Sowiński Kuba, 48
Stańczyk Grzegorz, 48
Stachowski Ryszard, 1
Stanisław Żak, 22
Stomma Agata, 48
Szczërba Kazimierz, 35
Szperlich Ewa, 32, 39
Sztyma Marianna, 48
Szubzda Krzysztof, 33
Szymborski Krzysztof, 22

Śliwka Jan, 6
Święcicki Paweł, 48

Tazbir Maksymilian, 9
Tokar Maja, 53
Tokarczuk Olga, 21
Tomaszewski Tadeusz, 3
Twardowski Kazimierz, 2

Umer Magda, 17

Węgrzynowicz L., 38
Włodarski Ziemowit, 4
Waniek Henryk, 30
Wardzińska Małgorzata, 30
Wiśniewski Leszek, 48
Witecka Maja, 53
Wojciechowska Julita, 40
Wojkowski Antoni, 6

Zajonc Robert, 35
Zaremba Jacek, 38
Zdonek Anna, 21

Żak Michał, 21
Żak Piotr, 21, 26, 29, 51
Żebrowska Maria, 3
Żukowska Justyna, 21

Piotr Rudera – Absolwent toruńskiej informacji naukowej oraz socjologii. Przygotowuje rozprawę doktorską pod kierunkiem prof. Jacka Gzelli w Zakładzie Wiedzy o Prasie, dotyczącą toruńskich czasopism okresu międzywojennego. Zainteresowania naukowe obejmują także zagadnienia przemian w kulturze nowych mediów i czytelnictwie.

ISBN: 978-83-928625-5-0